

JÓZEF MŁYŃSKI

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
<https://orcid.org/0000-0002-2475-9658>

KATARZYNA A. BIAŁECKA-URBAŃSKA

Stowarzyszenie Familiaris, Freiburg
<https://orcid.org/0000-0001-8859-0743>

Poradnictwo rodzinne obszarem wsparcia i bezpieczeństwa rodzin polonijnych na emigracji

<https://doi.org/10.15633/9788363241346.06>

Poradnictwo rodzinne jest obszarem pomocy realizowanym w państwie i Kościele (związkach wyznaniowych). Obszar urzeczywistnienia poradnictwa w państwie umiejscowiony został w pomocy społecznej jako element poradnictwa specjalistycznego. Tego rodzaju poradnictwo świadczone jest osobom i rodzinom wykazującym trudności oraz zgłaszającym potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu problemów życiowych. W szczególności poradnictwo rodzinne pozostaje przestrzenią pomocy rodzin dysfunkcyjnych, w tym problemów związanych z niepełnosprawnością oraz terapią rodzinną.

Podmiotem poradnictwa rodzinnego jest rodzina, która w strukturze systemowego współistnienia zorganizowana została wokół dzieci, młodzieży, rodziców i dziadków. Na wszystkich etapach rozwoju pełni wyjątkowe funkcje: biologiczne, wychowawcze, socjalizacyjne, społeczne, opiekuńcze. Z tej racji służba jako termin aksjologiczny nade wszystko realizuje się w rodzinie. Zatem służyć rodzinie to zadanie każdego człowieka, każdej instytucji zlokalizowanej w danym państwie, to także zadanie Kościoła katolickiego, który we współczesnych uwarunkowaniach posiada wysoką rangę oddziaływania na rodzinę. Trzeba przyznać, że Kościół to jedyna w całym świecie instytucja z tak olbrzymim

doświadczeniem w sprawach rodziny, towarzyszy w jej radościach, nadziejach, smutkach, lękach, ale również towarzyszy rodzinom ryzyka, które z różnych powodów zagubiły się w społecznym środowisku zamieszkania. Poprzez nauczanie i działalność Kościoła jest tak ściśle związany z godnością i prawami rodziny, że od początku służy rodzinie. Używając określenia Charlesa Cooleya, analizującego rodzinę w koncepcji grupy pierwotnej, jako społeczną naturę jednostki, rodzina jest wspólnotą życia i miłości¹.

W rodzinie człowiek nie tylko przychodzi na świat, ale przede wszystkim uczestniczy w procesie uspołecznienia – socjalizacji. Istnieje ona od początku stworzenia człowieka i pozostaje tkanką rozwoju ludzkości. I chociaż coraz częściej współcześnie doświadcza kryzysów, to niewątpliwie jest pierwotną (nuklearną) grupą ludzkiego współoddziaływania. Zadaniem każdego człowieka, państwa, związków wyznaniowych (Kościoła katolickiego) zaś jest służyć rodzinie, jako najcenniejszej tkance społeczeństwa i Kościoła w Polsce i w krajach emigracji.

Niewątpliwie emigracja polskich rodzin do innych krajów, szczególnie po 2004 roku do krajów Unii Europejskiej, stała się wyzwaniem dla samych emigrujących i krajów przyjmujących. Pierwszym wyzwaniem były podjęcie pracy, alokacja w miejscu zamieszkania, język obcy, zderzenie się z nową kulturą. Jeszcze innym wyzwaniem było podjęcie decyzji edukacji dzieci. Wiele rodzin emigracyjnych sprostało tym wyzwaniom. Inne stanęły na rozdrożu, gubiąc się w nowym społecznym funkcjonowaniu. Są i takie rodziny, które nie wstrzymawszy warunków nowej egzystencji, szybkiego rozwoju, doznały kryzysu tożsamości i zderzyły się z różnymi problemami, trudnościami, a nawet doświadczają dezintegracji rodziny². Konflikty związane z nadmiarem obowiązków, odpowiedzialna praca, trudności wychowawcze, brak dialogu rodzinnego, popadanie w uzależnienia to sytuacje, które potrzebują poradnictwa rodzinnego. Wiele tych rodzin staje się rodzinami ryzyka, oczekując na kompetentną i profesjonalną pomoc.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie problemów, trudności oraz form poradnictwa rodzinnego oferowanego rodzinom polskim na emigracji.

1 Paweł VI, Konstytucja duszpasterska *Gaudium et spes*, nr 48.

2 B. Kołczek, *Migracje zagraniczne a polityka rodzinna*, „Polityka Społeczna” 2008, nr 11–12, s. 54–55; D. Gizicka, J. Gorbaniuk, M. Szyszka, *Rodzina w sytuacji rozłąki migracyjnej*, Lublin 2010; J. Młyński, W. Szewczyk, *Rodzina wobec dylematów migracji zarobkowej. Badania i analizy*, Warszawa 2012; Z. Kawczyńska-Butrym, M. Kruk, *Wsparcie społeczne dla rodzin migracyjnych w Polsce*, [w:] *Rodzina wobec wyzwań współczesności*, I. Taranowicz, S. Grotowska (red.), Wrocław 2015, s. 205–217; J. Plewko, *Obraz polskiej rodziny migracyjnej. O potrzebie badań nad poakcesyjnymi migracjami polskich rodzin*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2016, nr 2, t. 8(44), s. 43–66; A. Radziwinowiczówna, A. Rosińska, W. Kloc-Nowak, *Ethnomorality of Care: Migrants and their Aging Parents*, London-New York 2018.

1. EKSPLOKACJA ZJAWISKA EMIGRACJI POLSKIEJ DO KRAJÓW UE A PARAMETR RELIGIJNOŚCI

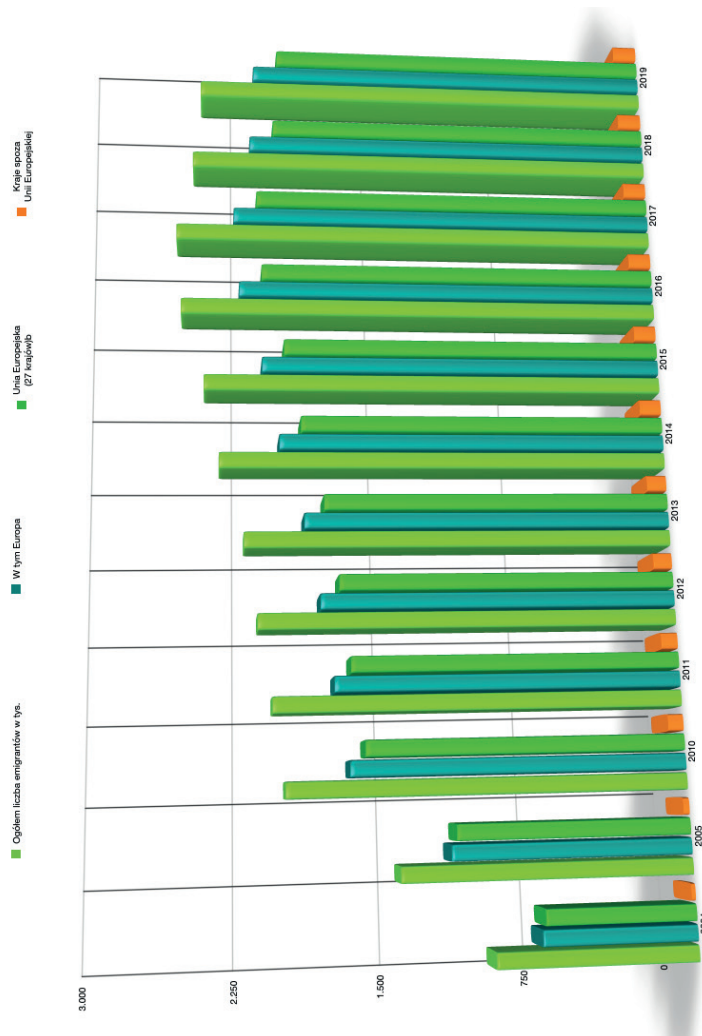
Eksploracja mobilności rodzin polskich osiedlających się w krajach docelowej emigracji zamieszczona jest w sprawozdawczości statystycznej. Uwzględniając wyniki badań statystycznych GUS opartych na źródłach administracyjnych (obejmujących osoby, które zgłosiły wyjazd stały za granicę w ewidencji) oraz badań reprezentacyjnych prowadzonych poprzez gospodarstwa domowe, można ustalić szacunkowo wielkość liczbową polskich rodzin emigrujących do krajów UE (zob. wykres 1, wykres 2). Z wykresu można zaobserwować, że od 2004 roku permanentnie wzrastała liczba ludzi emigrujących do krajów UE. Exodus ten utrzymywał się do 2018 roku. Wśród osób, których wyjazd za granicę został zgłoszony w jednostkach ewidencji ludności gmin, najliczniej reprezentowana w 2019 roku była grupa w wieku 30–39 lat. Dziesięć lat wcześniej były to natomiast osoby w wieku 20–29 lat. Można zatem przypuszczać, że znaczna część osób, które wyjechały za granicę w pierwszych latach po wstąpieniu Polski do UE, pozostała za granicą do chwili obecnej.

W roku 2019 zauważa się rozpoczynający proces reemigracji, która przyjmuje charakter pełzający. Czynniki warunkujące wyjazd polskich rodzin jest wiele. W literaturze można wyróżnić czynniki (*push – pull factors*). Czynniki *push factors* najczęściej związane są z wysokim poziomem bezrobocia, ubóstwem, niskimi płacami, co było obserwowalne w Polsce latach 2004 i następnym, również słaba sytuacja ekonomiczna rodzin, konflikty, niebezpieczeństwo, przemoc, korupcja. Czynniki przyciągające (*pull factors*) polskie rodziny do krajów emigracji to: perspektywy wyższych zarobków, perspektywy poprawy standardów życia, rozwój osobisty lub zawodowe, poczucie bezpieczeństwa jako element zabezpieczenia społecznego i rodzinnego³.

Obserwuje się zjawisko rosnącej z roku na rok reemigracji. Jak podaje Główny Urząd Statystyczny, w końcu 2019 za granicą przebywało czasowo mniej stałych mieszkańców Polski niż rok wcześniej i jest to spadek aż o 40 tysięcy. Dane szacunkowe nie są adekwatne ze względu na różne systemy ewidencjonowania przepływów migracyjnych funkcjonujące w poszczególnych krajach oraz różną dostępność danych o migracjach, dlatego wyniki szacunku opracowanego przez GUS pokazują przede wszystkim trend oraz kierunki wyjazdów Polaków.

3 D. Miłaszewicz, R. Siedlikowski, *Zmiany demograficzne i procesy migracyjne oraz ich oddziaływanie na rynku pracy*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2016, nr 276, s. 110–111.

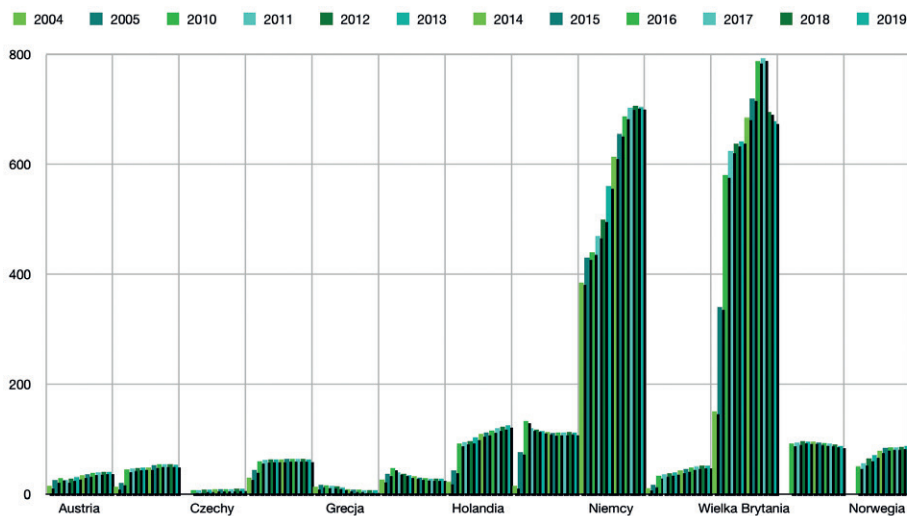
Wykres 1. Szacunek emigracji z Polski do krajów UE i innych w latach 2004–2019 (liczba osób przebywających za granicą w końcu roku w tys.).

Źródło: Główny Urząd Statystyczny GUS 2020, Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2018. Por. A. Kubisiak z Polskiego Instytutu Ekonomicznego. Dane dotyczą liczby osób przebywających za granicą czasowo: dla lat 2004–2005 – powyżej 2 miesięcy, dla lat 2010–2019 – powyżej 3 miesięcy. Dla lat 2004–2005 – 24 kraje, dla lat 2010–2012 – 26 krajów.

W 2019 roku liczba Polaków przebywających czasowo w innych krajach zmniejszyła się w stosunku do roku poprzedniego, spadek ten był jednak znacznie mniejszy niż w 2018. Zmniejszeniu uległa głównie liczba Polaków przebywających w Wielkiej Brytanii, w pozostałych krajach europejskich zmiany były niewielkie. Spadek odnotowano w krajach pozaeuropejskich. Rok 2019 był drugim z kolei, w którym odnotowano zmniejszenie się liczby stałych mieszkańców Polski przebywających w Wielkiej Brytanii (spadek o mniej więcej 7 tysięcy, tj. 2%). Oznacza to, że więcej osób opuściło ten kraj, niż do niego wyjechało. Spadek ten był znacznie mniejszy niż w roku 2018, kiedy szacowano go na 98 tysięcy (12%). Nie odnotowano natomiast istotnych zmian w krajach europejskich. Spadek liczby czasowych emigrantów z Polski odnotowano m.in. we Włoszech i stosunkowo nieznaczny w Niemczech. Niewielki wzrost liczby Polaków zaobserwowano w Holandii i Norwegii (zob. wykres 2).

Wykres. 2. Szacunek emigracji z Polski do krajów UE i innych w latach 2004–2019 (liczba osób przebywających za granicą w końcu roku w tys.). Dla lat 2004–2005 – 24 kraje, dla lat 2010–2012 – 26 krajów.

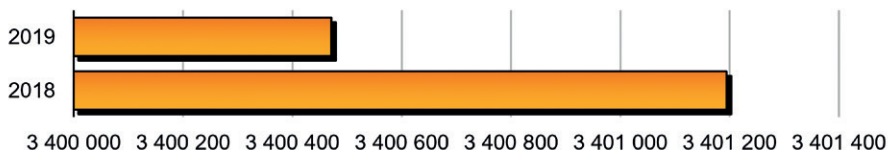

Źródło: Główny Urząd Statystyczny GUS 2020, *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2018*. Por. A. Kubisiak z Polskiego Instytutu Ekonomicznego.

Pozyskanie danych o rzeczywistej skali migracji z konkretnego badania lub rejestru jest trudne. Racjonalnym rozwiązaniem jest połączenie dostępnych

źródeł, zarówno krajowych, jak i zagranicznych, i na tej podstawie wykonanie odpowiednich analiz, chociaż będzie to tylko szacunkowa liczba. To podejście jest obecnie stosowane w polskiej statystyce migracyjnej przy uwzględnieniu całej złożoności zjawiska migracji, wynikającej m.in. z różnych systemów ewidencjonowania migrantów. Analizę utrudnia również fakt, że część Polaków ma podwójne obywatelstwo, wobec czego osoba, która ma obywatelstwo polskie i kraju przyjmującego, nie jest traktowana w tym kraju jako obywatel Polski (zob. wykres 3, wykres 4).

Wykres 3. Liczba katolików pochodzenia polskiego i obywatele polskiego pochodzenia z podwójnym obywatelstwem w diecezjach niemieckich wszystkich niemieckich diecezji (dane z 30.06.2019).

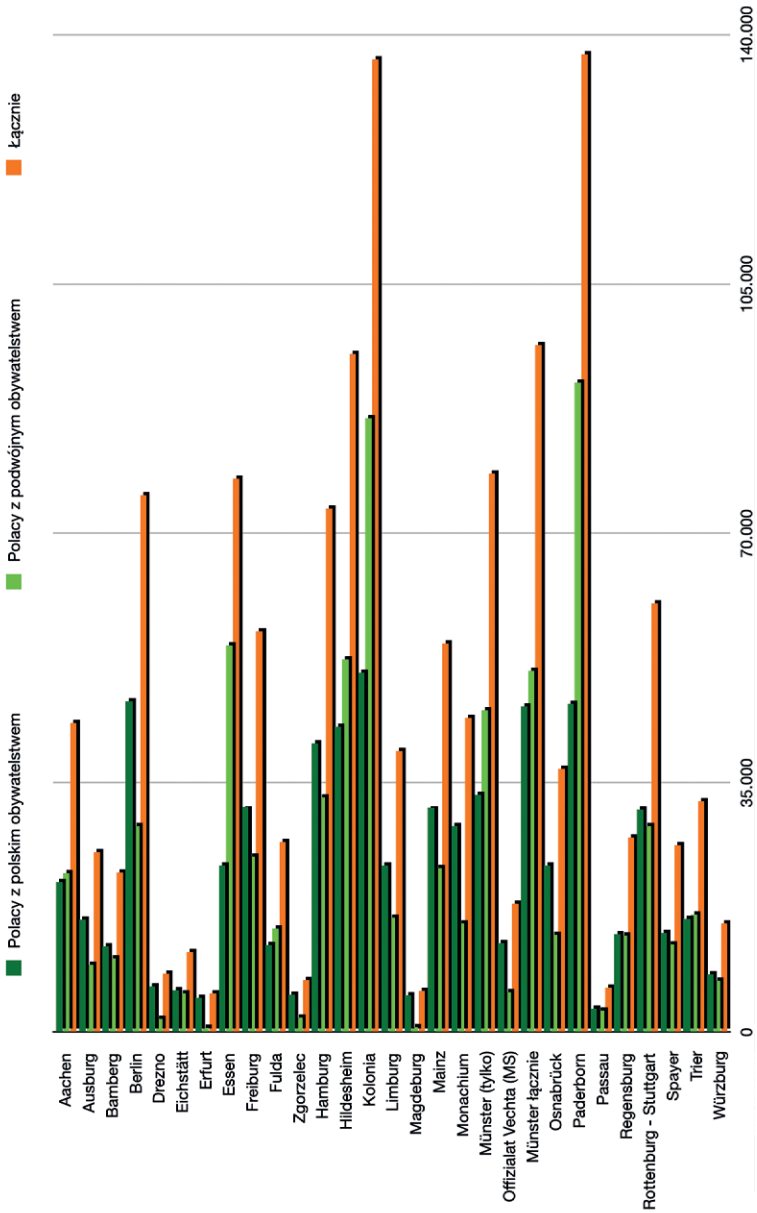

Źródło: Dane udostępnione przez Sekretariat Niemieckiej Konferencji Biskupów, *Pressemeldung* 26.06.2020, nr 106.

W tym kontekście warto prowadzić badania obrazujące zasadność udzielania pomocy i wsparcia polskim rodzinom na emigracji. Dane statystyczne z 2019 roku dowodzą, że wiara dla emigrantów z Polski jest ważną i chronioną sferą życia, mimo że prognoza z roku na rok jest spadkowa. Wyraźnie widać tendencję spadkową o 0,02% mniej katolików (zob. wykres 5).

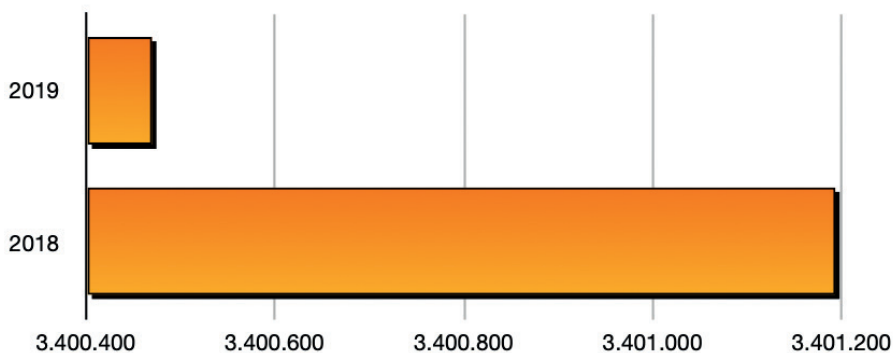
Analizując dane statystyczne dotyczące liczby katolików na migracji przebywającej w Niemczech, jednoznacznie można określić, że zadeklarowani katolicy polskiego pochodzenia zdecydowanie stoją w czołówce statystyki i stanowią jedną trzecią całkowitej liczby katolików na terenie Niemiec (zob. wykres 6). Co za tym idzie – jako naród nie wstydzimy się naszej wiary, za którą w terenie Niemiec trzeba zapłacić w postaci podatku pobieranego przez państwo.

Wykres 4. Liczba katolików (w tys.) pochodzenia polskiego i obywateli polskiego pochodzenia z podwójnym obywatelstwem w diecezjach niemieckich (dane z 30.06.2019)

Źródło: Dane udostępnione przez Sekretariat Niemieckiej Konferencji Biskupów, *Pressemeldung* 26.06.2020, nr 106.

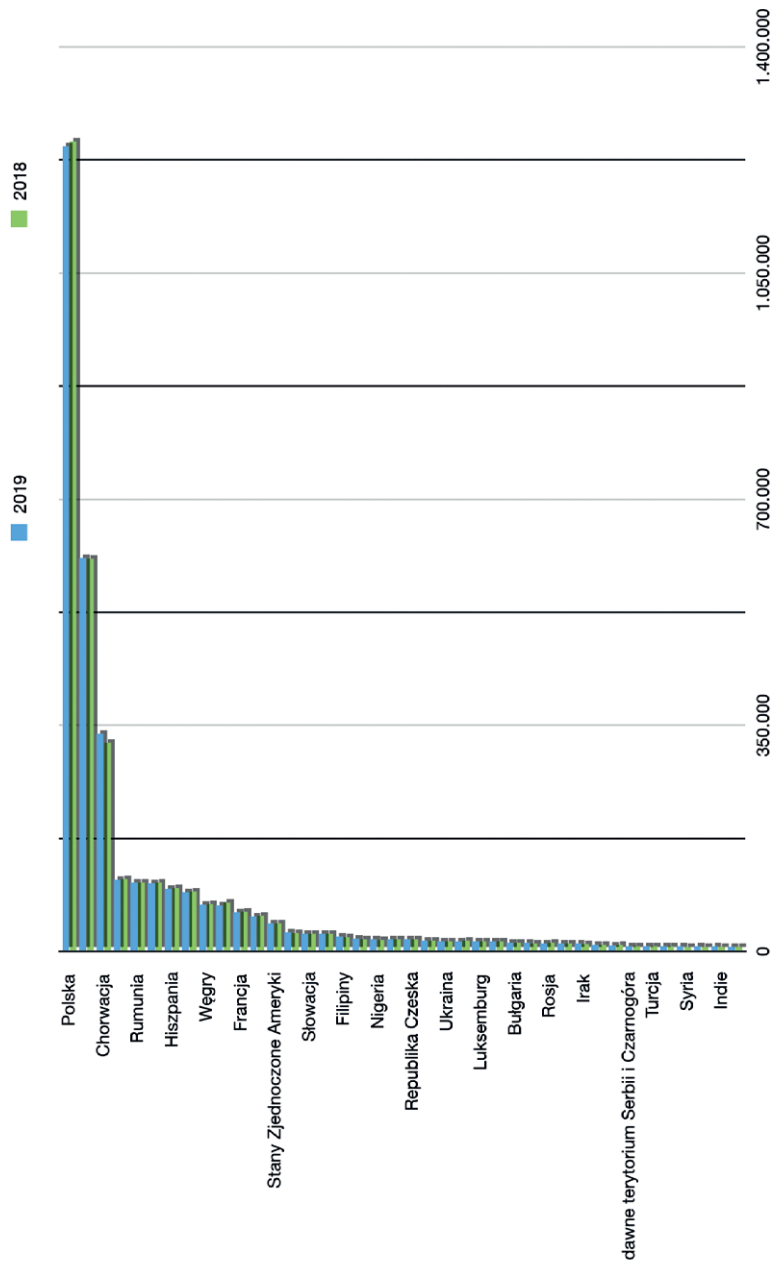
Wykres 5. Dane statystyczne prezentujące liczbę zagranicznych katolików na terenie Niemiec łącznie w latach 2018 i 2019.

Źródło: Dane udostępnione przez Sekretariat Niemieckiej Konferencji Biskupów, *Pressemeldung* 26.06.2020, nr 106.

W ostatnim dziesięcioleciu na terenie Polskiej Misji Katolickiej w Freiburgu w Badenii obserwuje się znaczny wzrost emigracji całych rodzin. W latach wcześniejszych byli to członkowie rodzin, które pozostawały w kraju ojczystym. Jak podają statystyki roczne udostępniane corocznie przez kurię niemiecką – w Polskiej Misji Katolickiej w Freiburgu liczącej aktualnie 13 tysięcy wiernych tylko 5% systematycznie uczestniczy w niedzielnych mszach świętych, nabożeństwach, z czego 2% aktywnie angażuje się w życie wspólnoty i ma poczucie realnego wpływu i przynależności. W okresach świątecznych obserwuje się znaczny wzrost liczby i aktywności wiernych, jednak nigdy nie jest to więcej aniżeli 10% z danych, jakie podają statystyki. Z szacunkowej liczby aż 20% wiernych stanowią rodziny, które w regularny sposób uczestniczą w wydarzeniach proponowanych przez Polską Misję Katolicką. Do tej pory nie przeprowadzono rzetelnych i konkretnych badań o kondycji i realnych potrzebach rodziny emigracyjnej na terenie Polskich Misji Katolickich. Prezentowane dane pochodzą z autopsji i ogólnych statystyk kurii niemieckiej. Jest to potencjalna przestrzeń podjęcia kluczowych badań definiujących rzeczowo blaski i cienie rodziny emigracyjnej, a zatem przestrzeń rozwoju i spojrzenia całościowo na rodzinę emigracyjną jako jednostkę społeczeństwa świata, bez ograniczania się do konkretnego państwa.

Wykres 6. Dane statystyczne prezentujące liczbę zagranicznych katolików na terenie Niemiec z uwzględnieniem kraju pochodzenia – 14 grup społecznych z lat 2018 i 2019.

Źródło: Dane udostępnione przez Sekretariat Niemieckiej Konferencji Biskupów; Pressemeldung 26.06.2020, nr 106.

Niemieccy biskupi obecnie zadają sobie pytanie, jak jako wspólnota można dać ludziom dom w Kościele. Przewodniczący Konferencji Biskupów Niemieckich bp dr Georg Bätzing jasno przedstawił sytuację Kościoła w Niemczech i nie da się ukryć, co przedstawiają dane statystyczne. Podobnie jak w poprzednich latach obserwuje się spadek przyjmowania sakramentów. Szczególnie widoczny jest proces erozji więzi osobistych z Kościołem⁴. Oczywiście spadki mają również charakter demograficzny, ale przede wszystkim pokazują, że pomimo konkretnych działań duszpasterskich i społecznych Kościoł nie motywuje już dużej liczby osób do praktykowania życia religijnego. Liczba osób występujących z Kościoła jest dynamicznie postępująca, daje się to zaobserwować zarówno w niemieckich parafiach, jak i w przypadku liczby wiernych w Polskich Misjach Katolickich. Dlatego tak ważne jest stworzenie nowej oferty duszpasterskiej, która będzie skierowana ku człowiekowi w sposób sensownie określony i zdefiniowany na miarę aktualnych potrzeb człowieka współczesnego. Jasno należy dodać, iż nie chodzi o twierdzenie, że Kościół ma się dostosować do ludzi, jednak Kościół tworzą ludzie, którzy mają potrzeby duchowe na miarę czasów, i konieczne jest, aby Kościół wyszedł naprzeciw tym potrzebom i w sposób realny, poważny i praktyczny towarzyszył ludziom w drodze. Liczba osób odchodzących z Kościoła pokazuje, że wyobcowanie między członkami Kościoła i życiem wiary we wspólnocie kościelnej w ostatnim roku jeszcze się nasiliło. Kościół niemiecki stoi na progu koniecznej i dynamicznej reformy, czego skutki odczuwane będą przez długie lata również w kontekście misji zagranicznych, w tym także polskiej.

Papież Benedykt XVI wskazuje Kościołowi w Niemczech przyczyny jego aktualnego kryzysu, jako że nauczanie Kościoła musi rozwijać się z wiary i w wierze, a człowiek wierzący musi odnajdywać wciąż na nowo rzeczywistość wiary w realiach codziennego życia. Odpływ od wiary będzie postępował tak długo, jak długo w oficjalnych tekstach Kościoła będzie się przejawiał tylko urząd, a nie serce i duch. Postulowane przez papieża seniora „odświatowienie” wskazuje na uwolnienie się od uwarunkowań otoczenia i czasu, w którym żyjemy, by wejść w wolność wiary. Problem katolicyzmu w Niemczech wyraża się również w tym, co trafnie określa się mianem Kościoła oficjalnego i że wiara katolików, którzy pełnili odpowiedzialne funkcje w Kościele, pozostawiała wiele do życzenia, a problem ten jest jeszcze bardziej rażący. W instytucjach kościelnych, takich jak szpitale, szkoły czy *Caritas*, kierownicze stanowiska zajmują ludzie, którzy nie podzielają misji Kościoła i tym samym dyskredytują świadectwo tych instytucji. Dostępność

4 Informacje udostępnione przez Sekretariat Niemieckiej Konferencji Biskupów; Pressemeldung 26.06.2020, nr 106.

do władz i osób decyzyjnych w Kościele w Niemczech jest bardzo utrudniona i ograniczana. Skutkuje to tym, że coraz więcej osób wypisuje się z Kościoła jako instytucji, skoro nie można spotkać się tutaj ze zrozumieniem i wsparciem⁵.

2. WYBRANE PROBLEMY, TRUDNOŚCI, WYZWANIA POLSKICH RODZIN NA EMIGRACJI

Rodzina rozumiana jako fundament życia społecznego jest przestrzenią, w której jednostka otrzymuje możliwość zrealizowania swoich potrzeby. Rodzina jest wspólnotą, w której kształtują się wartości, przekazywana jest tradycja, w której buduje się poczucie jedności i dbałości o wspólne dobro jej członków. Dlatego niezwykle ważnym zadaniem każdego człowieka i rządzących państwami jest świadome spojrzenie na rodzinę, a także bycie promotorem rodziny (w myśl art. 71 Konstytucji RP: „Państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia dobro rodziny”⁶).

Sytuacja polskiej rodziny na emigracji – polonijnej rodziny przebywającej poza granicami kraju ojczystego z różnych powodów, świadomie określonych bądź losowych czy przypadkowych, jest odmienna i wymaga bardzo indywidualnego podejścia. W charakterze grupy społecznej i instytucji rodzina odgrywa w warunkach emigracyjnych o wiele ważniejszą rolę niż nawet w kraju. Przede wszystkim zobligowana jest wypełniać dodatkowe funkcje, zwykle te, które w kraju ojczystym przejmuje społeczeństwo. Należą do nich: przekazanie młodemu pokoleniu wiary przodków, tradycji i kultury narodowej. Integracja ze społeczeństwem lokalnym bez utraty tożsamości narodowej jest celem koniecznym i trudnym w realizacji, aspekt kulturowy natomiast znajduje swój wyraz w traktowaniu go jako formy pomocy w warunkach kulturowych państwa, regionu, grupy społecznej, w określonym okresie ich rozwoju⁷.

W Polsce kwestie związane z prawem rodzinnym regulują Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks cywilny i ustawy szczegółowe. Źródłem prawa rodzinnego w ustawodawstwie polskim jest Kodeks rodzinny i opiekuńczy, stanowiący niejako uzupełnienie przepisów Kodeksu cywilnego. Niewątpliwie rodziny polonijne w emigracji w tym obszarze pozbawione są wsparcia uwzględniającego ich

5 W. Bronk, *Benedykt XVI krytycznie o Kościele w Niemczech*, 2021.

6 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., art. 71.

7 A. Bilon, J. Kargul, *Społeczno-kulturowe konteksty definiowania roli doradcy*, Socio-Cultural Contexts for Defining the Role of Counsellors, „Journal of Counsellogy” 2012, nr 1, s. 85–109, s. 265–287.

potrzeby oraz specyficzne warunki ich funkcjonowania w szerszym kontekście społecznym. Wydaje się istotne i niecierpiąca zwłoki propozycja wsparcia rodziny emigracyjnej połączona z odpowiednimi ścieżkami przygotowania i wspierania kompetentnych, profesjonalnych osób podejmujących pracę z rodzinami, uwzględniających historyczny, kulturowy oraz duchowy kontekst bytowania polskiej rodziny na emigracji. Czytamy o tym w Konstytucji RP: „związani więzami wspólnoty z naszymi rodakami rozsianymi po świecie, świadomi potrzeby współpracy ze wszystkimi krajami dla dobra Rodziny Ludzkiej”⁸. Własną regulację praw rodzinnych zawiera również Traktat Konstytucyjny UE, gdzie w rozdziale II zawarte zostały prawo do założenia rodziny i zawarcia małżeństwa, zakaz dyskryminacji, różnorodność kulturowa, religijna i językowa, równouprawnienie kobiet i mężczyzn, prawa dziecka, ochrona życia rodzinnego i zawodowego i tym samym prawa te zostały w sposób znaczący rozwinięte, także z punktu widzenia teorii praw człowieka.

Powołując się na art. 18 Konstytucji RP głoszący, że „rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”⁹, mając na uwadze dobro i promocję rodziny polonijnej, konieczne stało się wypracowanie struktury organizacji, która wzmacniałaby w ludziach zdolności do rozwiązywania problemów i radzenia sobie z nimi, umożliwiałaby kontaktowanie ludzi z instytucjami, które mogą zapewnić im środki pomocowe. Instytucja ta powinna spełniać wsparcie bezpieczeństwa socjalnego dla emigrantów pozostających czasowo bądź na stałe poza granicami kraju ojczystego, a także dzielenie pomocy dotyczącej samorealizacji jednostki, prowadzenie doradztwa przedmałżeńskiego i małżeńskiego, socjalnego, terapeutycznego, psychologicznego, medycznego, mediacji i doradztwa kryzysowego, sprzyjanie efektywnemu i humanitarnemu działaniu instytucji wsparcia społecznego, jako współpracy międzyinstytucjonalnej.

W uwarunkowaniach społecznych można zaobserwować niejednokrotnie m.in. wyzwania polskich rodzin na emigracji, które związane są z relatywnie niskim statusem społecznym, drugorzędną rolą jednostki na rynku społecznym oraz kompleksem „obcego”. W tym kontekście wydaje się istotnie ważnym problemem kompensowanie napięć i trudności w zakresie funkcjonowania w obcym środowisku. Jednym z ważniejszych i najskuteczniejszych aktywności, jakie podejmuje się w kierunku towarzyszenia, wspierania i pomocy, są akcje charytatywne. Wolontariat to znacznie więcej niż praca i zaangażowanie

8 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Preambuła.

9 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., art. 18.

w słusznej sprawie. To sposób myślenia o świecie i swojej roli w społeczeństwie, a ponieważ dla każdego z nas ważne bywa coś innego, rodzajów wolontariatu jest mnóstwo. Wolontariat to dobrowolna, bezpłatna, świadoma praca na rzecz innych osób lub całego społeczeństwa, wykraczająca poza związki rodzinno-koleżeńsko-przyjacielskie. Określenie „bezpłatna” nie oznacza „bezinteresowna”, lecz bez wynagrodzenia materialnego. W rzeczywistości osoba decydując się na wolontariat, uzyskuje liczne korzyści niematerialne: satysfakcję, spełnienie swoich motywacji (poczucie sensu, uznanie ze strony innych, podwyższenie samooceny itd.), zyskuje nowych przyjaciół i znajomych, zdobywa wiedzę, doświadczenie i nowe umiejętności, a w związku z tym także lepszą pozycję na rynku pracy. Wolontariat jest najczęściej rozumiany w kontekście osób starszych, samotnych, chorych, dla których niejednokrotnie jest najlepszym lekarstwem na samotność i nie tylko. Powszechne zjawisko samotności wśród emigrantów to epidemia XXI wieku, spotęgowana jeszcze bardziej od marca 2020 w kontekście pandemii koronawirusa¹⁰. Obecnie samotność dotyczy nie tylko seniorów, ale nas wszystkich, tych samotnych fizycznie i samotnych „w tłumie”, szczególnie „na obczyźnie”. Świat dramatycznie się zmienił, konsekwencje samotności i jej wpływ na nasze zdrowie zaś objawiają się najczęściej w postaci stanów depresyjnych i wszechobecnej beznadziei. Propozycja: „wyjdź z domu do ludzi” została zastąpiona przez: „zostań w domu, nie wychodź, uratujesz innych”. Dla społeczeństwa emigracji sytuacja tak drastycznego odcięcia się od otoczenia prowadzi do dystansu społecznego, zamknięcia się, odseparowania od otoczenia, samotności i strachu. Towarzyszą temu nierzadko utrata pracy i brak wystarczającego wsparcia ze strony instytucji lokalnych. Pogłębiają się problemy ubóstwa, dotkliwego osamotnienia, wykluczenia cyfrowego czy bezrobocia. Ograniczenia językowe i kulturowe stają się jeszcze bardziej odczuwalne i dotkliwe. Samotność emigracyjna niszczy ciało, ale jeszcze większe spustoszenia czyni w duszy. W Niemczech statystyki przerażają. Co piąty mieszkaniec przeżywa depresję przynajmniej raz w życiu, a liczba ponownych zachorowań jest bardzo wysoka. Polacy na obczyźnie chcą mieć kontakt z krajem. Bardzo wielu z nas tęskni za krajem i samotność leczy dzięki internetowi, dostępnym produktom spożywczym, a także nieczęstym wizytom rodaków, najczęściej w okresach urlopowych czy świątecznych.

Czas, a raczej brak czasu dla siebie, dla dzieci, dla rodziny jest kryterium priorytetowym decydującym o kondycji psychicznej ludzi i więziach rodzinnych.

10 Reakcją na trudną sytuację rodziny w czasie pandemii jest dobrze prowadzony consulting. Por. K. Trębski, *Counseling ai tempi del coronavirus*, Berlin 2020.

Powszechnie obserwowanym zjawiskiem jest podejmowanie pracy poniżej kwalifikacji i za mniejsze wynagrodzenie ze względu na brak dostatecznej znajomości języka lokalnego. Konsekwencjami takiego zjawiska są praca na wiele etatów, podejmowanie prac dorywczych czy prac okazjonalnych, efektem czego jest zupełny brak czasu na odpoczynek, czasu dla dzieci, na naukę języka czy też budowanie relacji z ludnością lokalną. Dzieci i młodzież pozostawione samym sobie zajmują się sobą, wychowują się same, z czasem zostają wchłonięte w otoczenie i tutaj kończy się ich relacyjność z domem rodzinnym, tradycją i kulturą polską czy też sama znajomość słownictwa polskiego szybko zanika.

Praktycznie całkowity zanik polskości obserwuje się w rodzinach mieszanym, w których nierzadko języki ojczyste rodziców są różne i przyszło im wychowywać dzieci w języku lokalnym. Jest to najtrudniejsza sytuacja, której konsekwencje przekładają się na każdy poziom życia i przyszłość. Wielokulturowa rodzina w wielokulturowym społeczeństwie to powszechne zjawisko, w którym nie ma miejsca na współtworzenie wizji jedności i dbałość o dobro rodziny ludzkiej. Trzeba pozostać świadomym, że na emigracji doszło do zmiany nie tylko roli i rangi rodziny, lecz także postrzegania jej w opinii społecznej. Tym bardziej że w zachodnim społeczeństwie dominuje perspektywa indywidualistyczna podporządkowana dobru jednostki. Z tej też racji trwałość instytucji rodziny traci swoją rangę społeczną. Polska rodzina na emigracji znajduje się w sytuacji wyjątkowej. Według A. Pawłowskiego istnieje kilka specyficznych kulturowo zakresów życia społeczności polskiej poza granicami kraju, wobec których nie można przejść obojętnie, zwłaszcza na polu zamieszkania polskich emigrantów. Do tych obszarów wsparcia rodziny obok duszpasterstwa, szkolnictwa polskiego oraz polskiej kultury zaliczyć należy z całą pewnością kompleks spraw rodzinnych, a zwłaszcza poradnictwo rodzinne dla Polaków¹¹.

W kontekście uwarunkowań egzystencjalnych podstawowym problemem dzisiejszych rodzin na emigracji jest brak świadomego podejścia i rozumienia instytucji małżeństwa oraz rodziny. Daje się to często przejrzyście zaobserwować w prowadzonych przez Polskie Misje Katolickie „kursach przedmażeńskich”. Mało kto zastanawia się nad tym, że przygotowanie to postawa budowania jedności i jakości życia małżeńskiego/rodzinnego. Takie początkowe błędy mogą stanowić błędny światopogląd, a w efekcie prowadzić do późniejszego kryzysu, a nawet całkowitego rozpadu rodziny. Coraz częściej obserwuje się anormalny obraz rodziny, który staje się powszechnie przyjętą normą. Status

11 A. Pawłowski, *Polskie rodziny za granicą. Referat na II Zjazd Polonii i Polaków z Zagranicy*, maj 2001.

rodziny i jej wartości zostały zdegradowane, a wpajany jest nowy standard z trendami wygodnymi i powszechnie akceptowanym. Prowadzone obserwacje i doświadczenie w pracy z rodzinami emigracyjnymi pokazują tendencje do przekraczania swoich granic, rezygnację z wartości, tradycji, wiary, nastawienie na konsumpcjonizm i przewartościowanie „być” na „mieć”.

Badania przeprowadzone wśród narzeczonych¹² przygotowujących się do sakramentu małżeństwa pokazały, że aż 54% uczestników nie ma oczekiwań wobec katechezy przedmałżeńskiej, u 29% badanych zaś motywacją jest wymóg formalny. Podobnie wygląda analiza wartości rodziny emigracyjnej, dla której najważniejszą wartością są dobra materialne. W ostatnim dziesięcioleciu obserwuje się tendencyjny wzrost zadłużania się rodzin emigracyjnych. Wykupują majątek lokalny, żyją ponad stan, nazywając to asymilacją w społeczeństwie bądź przedsiębiorczością. W sytuacji braków ekonomicznych nie radzą sobie z podstawowymi potrzebami, wyrażają lęk o bezpieczeństwo swoje i dzieci. W efekcie coraz więcej ludzi zgłasza się po pomoc psychologiczno-terapeutyczną z objawami silnej i przewlekłej depresji, ze stanami lękowymi bądź zaburzeniami zdrowotnymi. Na topie są również wszelkiego rodzaju porady prawne bądź socjalne¹³. Nieustannie poszukuje się odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób możemy sobie poradzić z niebezpieczeństwami nie tyle środowiskowymi, ile psychicznymi i społecznymi, oraz zagwarantować poziom porządku i stabilności w obrębie ludzkiej osobowości oraz społeczeństwa. Zagadnienie to poddał analizie S. Lash, który zwraca uwagę, że konstruktywna moc refleksyjności równoważona jest przez jej „niszczycielską siłę”. Refleksyjność bowiem, stwarzając możliwości twórczego wpływania na środowisko naturalne, społeczne i psychiczne, implikuje jednocześnie, w nieprzewidywalny sposób, nowe źródła niepewności¹⁴.

Możliwości, jakie daje podjęcie pracy za granicą, a tym samym zgoda na życie na emigracji bądź życie w rozłące z rodziną, są trudne do zbilansowania ze względu na różne kryteria. Zawsze jednak decyzja o emigracji jest rozpatrywana w aspekcie niepewności i barku bezpieczeństwa, które warunkują powodzenie życia na emigracji. Poprawa statusu majątkowego rodziny, wizja lepszego życia, poszukiwanie „szczęścia” poza jego granicami, ucieczka przed

12 Analiza badań prowadzonych pośród uczestników kursów przedmałżeńskich w Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech w latach 2016–2020.

13 Baza danych porad prowadzonych w latach 2019–2021, Stowarzyszenie Familiaris, 2020.

14 S. Lash, *Refleksyjność i jej sobowtóry: struktura, estetyka, wspólnota*, [w:] U. Beck, A. Giddens, S. Lash, *Modernizacja refleksyjna. Polityka, tradycja i estetyka w porządku społecznym nowoczesności*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 154.

problemami i nierzadko konfliktami czy trudnościami finansowymi to kilka pierwszych kadrów filmu dokumentalnego. „Obejrzeć i przeżyć” go można tylko jeden raz. Faktor emigracji bilansuje w dużej mierze przewidywalności i powodzenie szczęśliwego życia poza granicami ojczyzny.

Zmiana w życiu zarówno młodych ludzi, jak i ich rodziców, stanowi wielkie wyzwanie i niesie ze sobą wiele nowych i skomplikowanych problemów¹⁵. Po wszechnie obserwuje się postępujący proces zjawiska zwanego eurosieroctwem, odnoszącego się do dzieci, młodzieży i dorosłych. Długość czasu poznania, przystosowania się i asymilacji w nowym środowisku i kulturze jest bardzo indywidualna, niektórzy nigdy nie osiągają dostatecznej swobody i uczucia: „tu, gdzie jestem, czuję się dobrze, tu jest mój dom”. Proces oswojenia się z nowym realiami nierzadko jest wyboistą drogą, na której pojawia się wiele momentów załamania, rozczarowań, czy nawet osobistych „tragedii”, których się nie spodziewano i o których nikt nie uprzedzał. Praktyka pokazuje, jak bardzo indywidualnie należy podchodzić do każdej historii. Indywidualizm jest koniecznością, ponieważ nie opisze się każdego problemu według wcześniej ustalonego schematu i opracowanych wytycznych, a przede wszystkim nie ma możliwości przygotowania gotowej recepty na pokonanie pojawiających się zróżnicowanych trudności. Analogicznie rozpatrzyć należy kwestie wychowania dzieci i młodzieży, co przede wszystkim jest decyzją rodziców, którzy ponoszą wszelkie konsekwencje tych decyzji. Argumentacja jest równa: lepszy start w przyszłość, znajomość języków, szeroko rozumiana tolerancja, wychuję moje dziecko na Europejczyka, moje dziecko uczy się tolerancji i jest multikulturowe, a z drugiej strony mówi się o poziomie nauczania, braku więzi z rodziną, braku zrozumienia również językowego, gdy dziecko przesiąknięte „podwórkiem” umyślnie porozumiewa się z czasem wyłącznie językiem lokalnym. Wychowanie przez rodziców i otoczenie, kultura miejscowa, wzrastanie w wartościach domu rodzinnego również w wierze, asymilacja życia bardzo często powodują wyobcowanie, brak stabilnych podstaw rozwoju, utratę tożsamości i przynależności do jakiegokolwiek grupy społecznej. Brak poczucia bezpieczeństwa i zrozumienia w rezultacie prowadzi często do odcięcia się od korzeni – domu rodzinnego lub całkowitego dyskomfortu życia. Jest to zjawisko psychologicznie i społecznie zrozumiałe i akceptowane, jednak niełatwe do przeżycia, pogodzenia się z samym sobą czy też z najbliższymi z naszego otoczenia. Stąd obserwuje się sytuacje będące paradoksem „dziecka emigracji”,

15 I. Anuszkiewicz-Chomczyk, *Dorastanie na emigracji*, Forum Polskich Szkół w Holandii, 9.20.2011.

które w pewnym momencie samo nie wie, kim jest, i będzie musiało wcześniej czy później podjąć decyzje o swojej tożsamości narodowej i tożsamości w swojej rodzinie.

W ostatnich latach obserwuje się coraz częstsze zjawisko przemocy domowej w rodzinach emigracyjnych. Ma to dużo większy wymiar i najczęściej nie kończy się bez zaangażowania instytucji takich jak policja, lekarz, prawnik, tłumacz, mediator, doradca czy duchowny. Przemoc domowa nie jest zjawiskiem marginalnym i może przyjmować wiele form: przemoc fizyczną, psychiczną, seksualną i finansową, a także tożsamościową. Przemoc domowa to ogromny problem społeczny i osobisty, szczególnie obserwowany wśród kobiet. Dzieci rodzin emigracyjnych są w pełni świadome tego, co dzieje się w domu, i mogą reagować w różny sposób, ale zawsze doznają krzywdy emocjonalnej. Przemoc ma ogromny wpływ na dzieci i młodzież, ich kontakty społeczne i naukę, sprawia, że odczuwają złość, winę i strach, a w rezultacie zwracają się do Urzędu ds. Młodzieży (Jugendamt) z prośbą o pomoc i znalezienie im domu zastępczego. Tego typu wydarzenia są krytyczne i prowadzą do definitywnego rozłamu rodziny. Resocjalizacja rodziny trwa długie lata i jest często nieefektywna.

3. STUDIUM PORADNICTWA RODZINNEGO: „POMAGAM SOBIE – POMAGAM INNYM” JAKO ELEMENT BEZPIECZEŃSTWA RODZINY

Istnieje nieustanna potrzeba, szczególnie na emigracji, zaangażowania wielu osób do służenia rodzinie, zarówno w obszarze przygotowania młodych ludzi do sakramentalnego małżeństwa, jak i w sytuacji, gdy w rodzinie pojawiają się różne trudności wychowawcze oraz kryzysy małżeńskie. Analizując wyniki prowadzonych badań oraz prowadząc obserwacje egzystencji polskich rodzin na emigracji, widać, że istnieje słuszna potrzeba profilaktyki prorodzinnej w polskich rodzinach, istnieje pilna konieczność prowadzenia poradnictwa rodzinnego. Poradnictwo jest osobowym kontaktem pomocowym wobec drugiego człowieka, który przeżywa trudności, problemy, kryzysy i zwraca się do doradcy *po-moc, po-siłę i po-radę*¹⁶. W tym zawiera się całościowo definicja poradnictwa na emigracji jako wzajemnej relacji osoba-osoba z całym światem myśli, wyobrażeń, której celem jest konkretnie rozumiana pomoc, niezależnie od tego, czy

16 W. Szewczyk, W. Okła, *Podstawy poradnictwa psychologicznego*, Warszawa 2016, s.7.

jest to realna pomoc w rozwiązaniu problemu, czy tylko emocjonalne wsparcie w sytuacjach, kiedy inna pomoc jest po prostu niemożliwa¹⁷. Narzędziami tej relacji są słowo, rozmowa, dialog, który nierzadko odbywa się w języku innym niż ojczysty – język polski. Z tej racji poradnictwo to „rozmowy, które leczą. Podmiotem i adresatem poradnictwa jest człowiek, rodzina. Dlatego skuteczne pomaganie cechuje zawsze pozytywna i dobra zmiana. Każda zmiana zawiera pewne etapy w analizie uczuć i myśli klienta”¹⁸.

Wyjściem w kierunku świadomego, konstruktywnego spojrzenia i służby rodzinie emigracyjnej stała się propozycja Instytutu Studiów nad Rodziną Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, jako oferta Studium Poradnictwa Rodzinnego (SPR) pt. „Pomagam sobie – pomagam innym”, autorstwa ks. dra Władysława Szewczyka¹⁹. Pierwsze zajęcia zorganizowane w Ośrodku Polonijnym Concordia Haus w Niemczech rozpoczęły się w 2007 roku²⁰. Z tej racji specjalistyczne poradnictwo rodzinne rekomendowane polskim rodzinom emigracyjnym w Europie Zachodniej zostało zainicjowane przez Rektora Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech, ks. prał. Stanisława Budyna oraz ks. dra Władysława Szewczyka – wówczas wykładowcę w Instytucie Nauk o Rodzinie UKSW w Warszawie.

Pierwsze wymienione listy między wskazanymi powyżej osobami, dotyczące poradnictwa rodzinnego dla rodzin polonijnych, datowane są na 2006 rok, naukowa i praktyczna realizacja programu pt. *Poradnictwo rodzinne. Program szkoleniowy dla Ośrodków Polonijnych*, opracowanego przez ks. dra Władysława Szewczyka, rozpoczęła się zaś w roku 2007 w Ośrodku Polonijnym Concordia Haus koło Dortmundu w Niemczech.

W organizacji poradnictwa rodzinnego na emigracji trzeba podkreślić rolę pani dr Grażyny Koszałki. Jest ona pionierem polonijnego duszpasterstwa rodzin,

17 Coraz częściej takiej rozmowy potrzebują seniorzy mieszkający na emigracji, którzy często czują się samotni. K. Trębski, *Sprevádzanie (counseling) a vybrané aspekty starostlivosti o seniorov a ľudí dlhodobo chorých*, Trnava 2021.

18 W. Szewczyk, J. Młyński, E. Zięba, *Rozmowy, które leczą*, Tarnów 2017, s. 21.

19 Studium to nazywane również często kursem poradnictwa rodzinnego zostało zapoczątkowane i opracowane przez ks. dra Władysława Szewczyka, ówczesnego wykładowcę w Instytucie Nauk o Rodzinie UKSW w Warszawie oraz w Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie, Wydział Teologiczny Sekcja w Tarnowie Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

20 Wiele szkoleń odbyło się już wcześniej w krajach takich jak: Białoruś (Pińsk, Grodno, Mińsk), Słowacja (Bratysława, Preszow), Rosja (Moskwa), Ukraina (Lwów). W krajach tych nie stworzono struktur poradnictwa rodzinnego, ale absolwenci przygotowani pomagali bezpośrednio poszczególnym kapłanom przy parafii, np. w Rosji pracowali w (Centrum Siemi).

spiritus movens działań polskiego duszpasterstwa rodzin w Europie Zachodniej. Od 1989 roku przez 16 lat prowadziła nauki dla narzeczonych przy Polskiej Misji Katolickiej w Hamburgu. Od 1996 roku organizowała w Niemczech pierwsze kursy metod rozpoznawania płodności. W kolejnych latach SPR zostało przeprowadzone w wielu ośrodkach polonijnych całej Europy (zob. tab. 1.).

Tabela 1. Studium Poradnictwa Rodzinnego w wyróżnionych ośrodkach polonijnych w latach 2007–2020

PAŃSTWO	MIEJSCE	STUDIUM DATY
NIEMCY	Concordia Haus I	2007–2009
	Concordia Haus II	2012–2014
	Concordia Haus III	2015–2016
WIELKA BRYTANIA	Londyn	2012–2013
	Londyn	2013–2014
	Boston	2018–2019
SZKOCJA	Glasgow	2016–2017
HISZPANIA	Walencja	2017–2018
FRANCJA	Paryż	2018–2019
BELGIA	Bruksela, Leuven	2018–2019
GRECJA	Ateny	2019–2020

Źródło: Opracowanie własne.

Studium ukończyło 500 absolwentów (80 osób pełni posługę w Polskich Misjach Katolickich w Niemczech), którzy otrzymali dyplomy i certyfikaty kwalifikacyjne do pomocy kapłanom przy Polskich Misjach Katolickich w krajach Europy Zachodniej, w niektórych ośrodkach zostały założone poradnie specjalistyczne. Owocem Studium Poradnictwa Rodzinnego było zgodnie z jego celem przygotowanie świeckich do pracy z rodzinami i dla rodzin przy Ośrodkach Polskich Misji Katolickich według różnych stopni sformalizowania: poradnie rodzinne (przygotowanie do małżeństwa i poradnictwo dla małżeństw i rodzin) oraz poradnie specjalistyczne o szerszej ofercie pomocowej. Początkowo trzyletnie SPR obejmowało następujące bloki tematyczne: psychologiczno-poradniany, teologiczno-etyczny, medyczno-praktyczny (NPR). Od 2012 roku program wzbogacił się o kolejny blok tematyczny –

społeczno-socjalny²¹. Celem proponowanego SPR jest przygotowanie osób świeckich do pracy w Polskich Misjach Katolickich. Studium adresowane zostało do osób już zaangażowanych lub pragnących zaangażować się w duszpasterstwo rodzin i pomoc małżonkom. Efektem prowadzonego studium jest przekazanie kompetencji (wiedzy) i nauczenie umiejętności praktycznych. Program łączy elementy formacyjne, studyjne oraz warsztatowe oraz obejmuje szerokie spektrum tematyczne: współczesne konteksty pomocy małżonkom (aktualna sytuacja małżeństwa i rodziny, formy towarzyszenia rodzinie), towarzyszenie małżonkom w odkrywaniu Bożego zamysłu o małżeństwie i rodzinie (personalistyczne podstawy miłości małżeńskiej, sakramentalność małżeństwa), wsparcie w zakresie relacji małżeńskich i budowania jedności (kryteria dojrzałości osobowościowej warunkującej jakość relacji małżeńskiej, etapy rozwoju miłości, zadanie budowania jedności w różnych sferach życia małżeńskiego, dialog małżeński), przekazanie małżonkom teoretycznej i praktycznej wiedzy w zakresie realizacji zadań prokreacyjnych (naturalne planowanie rodziny, istota i kryteria odpowiedzialnego rodzicielstwa, praktyczne umiejętności w zakresie metod rozpoznawania płodności, problem niepłodności, wsparcie rodziny z doświadczeniem utraty i choroby dziecka), pomoc małżonkom w sytuacjach trudnych i kryzysowych (elementy pomocy psychologicznej i terapeutycznej, różne formy pomocy małżonkom, wsparcie rodziny z doświadczeniem opieki senioralnej. Model pięciu kroków autorstwa ks. dra W. Szewczyka, wsparcie w problemach i kryzysach małżeńskich, wsparcie w sytuacjach okolorzowodowych. To autorski i pionierski model poradnictwa w sytuacji kryzysu małżeńskiego. W tym kontekście rodzinie polonijnej służy cały zespół doradców: kapłan, świecki doradca życia rodzinnego, psycholog, pedagog, prawnik, lekarz, a także pracownik socjalny²². Prowadzony moduł oferty programowej odpowiada na wezwania Jana Pawła II, że „Kościół towarzyszy rodzinie w jej drodze”²³.

Kolejnym obszarem i oczekiwanym efektem prowadzonego SPR jest stworzenie struktur poradnictwa na emigracji i założenie lokalnych poradni specjalistycznych, uwzględniając lokalne warunki i środowisko życia emigrantów.

21 Trzyletni program był realizowany przez ks. dra W. Szewczyka, ks. dra hab. A. Prybę, panią dr G. Koszałkę oraz od 2012 ks. dra hab. J. Młyńskiego, profesora UP. W ramach prowadzonych zajęć wiele wykładów wygłosiła pani dr W. Okła – psycholog kliniczny i długoletni wykładowca na KUL w Lublinie.

22 W. Szewczyk, *Poradnictwo rodzinne. Program szkoleniowy dla ośrodków polonijnych*, Hannover-Tarnów, 2011, s. 9.

23 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, nr 65.

Ze względów strukturalnych i organizacyjnych nie jest to łatwe do osiągnięcia. W kontekście uwarunkowań środowiskowych i kulturowych tworzenie form poradnictwa przyjmuje charakter lokalnych potrzeb oraz indywidualnego podejścia. Przykładem lokalnego podejścia do organizacji poradnictwa rodzinnego jest powołana poradnia o nazwie „Familiaris”, która zajmuje się koordynacją i organizacją jednostek lokalnych (na terenie Niemiec jest ok. 40 przyparafialnych poradni, które w większości zajmują się tylko przygotowaniem do małżeństwa).

W Polskich Misjach Katolickich w Europie Zachodniej obecnie prowadzone jest kolejne SPR – cieszące się dużym zainteresowaniem u studentów. Studium skierowane do Polonii zagranicznej odbywa się w trybie realnie możliwym – *online*, co w żadnym stopniu nie umniejsza jakości przekazywanej wiedzy. Argumentem niezwykle pozytywnym są łatwa dostępność dla studentów, komfort spotkań online oraz możliwość dalszego kształcenia. Rozwój i poszerzanie horyzontów wiedzy, z wykorzystaniem trybu online, są podejściem kompromisowym, umożliwiającym rozwój i posiadanie aktualnego stanu wiedzy, szczególnie osób przebywających poza granicami kraju, pragnących zdobywać wiedzę i kształcić się w języku ojczystym. Oferuje też transparentnie przekazaną wiedzę. Nadmienić należy, że nie tylko wiedza i aparat naukowy pozostają najcenniejszym ogniwem, lecz także albo przede wszystkim podtrzymanie i szerzenie kultury, tradycji oraz wiary. Można suponować, że jest to wymiar utrzymania i powrotu do korzeni, z których się wyrosło. Tym bardziej że współcześnie moda kulturowa, trendy multikulturowe sprzyjają wielu zagrożeniom małżeństwa i rodziny.

Inicjatywa SPR „Pomagam sobie – pomagam innym” propagowana jest i szerzona przez powołaną do istnienia w roku 2020 Polonijną Radę Rodziny przy Delegacie Konferencji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Emigracji Polskiej. Duszpasterze posługujący w Polskich Misjach Katolickich wspólnie z wyszkoloną kadrą osób posiadających odpowiednie kwalifikacje, z wyższym wykształceniem o bardzo różnych specjalnościach, od kierunków medycznych, poprzez studia z nauk o rodzinie, aż po kierunki politechniczne i administracyjno-prawne, mają możliwość tworzyć nową jakość duszpasterstwa na emigracji. Otwierają się tym samym nowe możliwości rozwoju i budowania jednolitych struktur organizacyjnych poradnictwa na emigracji.

4. RÓŻNE INICJATYWY WSPARCIA I TROSKI O BEZPIECZEŃSTWO RODZINY POLONIJNEJ NA EMIGRACJI

W ramach prowadzonych działań na rzecz służby rodzinie polonijnej na emigracji można wyróżnić kilka inicjatyw. Chronologicznie pierwszą inicjatywą było opisane wyżej przygotowanie naukowo-dydaktyczne liderów polonijnych w ramach prowadzonego Studium Poradnictwa Rodzinnego. Efektem oczekiwanym studium stało się tworzenie poradni rodzinnych. W ramach tych oczekiwań powstało kilka poradni rodzinnych. W 2017 roku powstała specjalistyczna poradnia rodzinna w Głasow im. J. Pawła II. W poradni profesjonalną pomoc rodzinom emigracyjnym zapewniają psychoterapeuta i pedagog. W kafeerii pomocowej prowadzone jest poradnictwo prawne, medyczne i socjalne (szczególnie bezdomnym) oraz poradnictwo w zakresie NPR – naturalnego planowania rodziny. W 2020 roku powołano do istnienia Katolickie Centrum Rodziny im. Jana Pawła II w Brukseli. W strukturze działają: poradnia dla narzeczonych, poradnia rodzinna, poradnia małżeńska, poradnia psychologiczna. Obecnie cenną formą pomocy rodzinie polonijnej jest prowadzenie rekolekcji rodzinnych dla małżeństw i rodzin. Przyszłościowo podjęto także starania o stworzenie telefonu zaufania dla potrzebujących, poradnictwa dla młodzieży i seniorów, powołanie do istnienia przyparafialnych klubów dla seniorów i osób samotnych oraz utworzenie biblioteki. Również w 2020 roku w Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech powołano do istnienia poradnię Familiaris, która posiada również statut stowarzyszenia (poradni Familiaris zostanie poświęcony ostatni punkt niniejszego artykułu).

Innymi inicjatywami na rzecz rodzin polonijnych w Europie Zachodniej są Kongresy Rodzin Polonijnych, które są podstawą budowania świadomości troski o rodzinę, organizowane przez Instytut Studiów nad Rodziną im. Arcybiskupa Kazimierza Majdańskiego w Łomiankach oraz Uniwersytet Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie²⁴. Pierwsze kongresy odbyły się w Polsce w Rzeszowie i Warszawie, kolejne – w Polskich Misjach Katolickich Europy Zachodniej. Kongresy te zostały zorganizowane chronologicznie:

- Rzeszów 2011 – V Europejska Konferencja z cyklu: Rodzina Polska poza granicami kraju, pt. „Ocalić rodzinę = ocalić przyszłość”;

24 Inicjatorami organizacji Kongresów Polonijnych są m.in. dr G. Koszałka, dr hab. M. Ryś, profesor UKSW w Warszawie, oraz dr hab. J. Młyński, profesor UKSW w Warszawie, obecnie profesor UP w Krakowie.

- Warszawa 2013 – „Przyszłość ludzkości idzie przez rodzinę. O znaczeniu małżeństwa i rodziny w życiu osoby, społeczeństwa, narodu i świata”;
- Warszawa 2015 – „Miłość i życie. Małżeństwo i rodzina w budowaniu cywilizacji miłości”;
- Warszawa 2017 – „Budowanie więzi w małżeństwie i w rodzinie”.

Z powodu kwestii formalnych, organizacyjnych i strukturalnych oraz logistycznych Kongresy Rodzin Polonijnych od 2019 roku zostały przeniesione poza terytorium Polski. W roku 2019 odbył się I Kongres Polonijny w La Ferté koło Paryża, pt. „Poradnictwo rodzinne na emigracji”²⁵. Niestety z racji pandemii, która stała się wyzwaniem całego świata, kolejne kongresy odbyły się online. Kongres zaplanowany na rok 2020 odbył się w 21 listopada w trybie online. Miał tytuł: „Małżeństwo w centrum duszpasterskiej troski Kościoła na emigracji”²⁶. Jego druga część, pt. „Idź, odbuduj mój Kościół... domowy” odbyła się 16 stycznia 2021²⁷. Kolejny w tematycznym opracowaniu przez zespół organizacyjny Polonijnej Rady Rodziny jest III Kongres Rodzin Polonijnych przewidziany na 21 listopada 2021 pt. „Odkryć receptę Jana Pawła II na szczęśliwą rodzinę”²⁸.

Rzeczywistym efektem zorganizowanego w 2019 roku Kongresu Rodzin Polonijnych we Francji i wynikiem rozmów podczas zebrania plenarnego Polskiej Rady Duszpasterskiej Europy Zachodniej w roku 2020 było powołanie przez Delegata KEP ds. Duszpasterstwa Emigracji Polskiej ks. bpa dra W. Lechowicza Polonijnej Rady Rodziny przy Delegacie KEP ds. Duszpasterstwa Emigracji Polskiej. Uwzględniając dotychczasowe doświadczenie i zaangażowanie w ramach duszpasterstwa małżeństw i rodzin, osobiste walory i uznanie w środowisku polonijnym dla Polonijnej Rady Rodziny, zastało zaproszone szerokie grono osób od lat zaangażowanych w sprawy rodziny polonijnej. W skład Polonijnej Rady Rodziny przy Delegacie KEP ds. Duszpasterstwa Emigracji Polskiej wchodzi: kapłani i wierni świeccy (małżonkowie), przedstawiciele polonijnych ruchów/stowarzyszeń rodzin, eksperci z Polski – w tym członkowie Rady ds. Rodziny przy KEP, koordynator naukowy, członek Rady Rodziny przy KEP/rekolekcjonista rodzin, członek Rady Rodziny KEP, ISNAR, diecezjalna doradczyni ds. rodzin diecezji warszawsko-praskiej/opieka nad doradcami, koordynatorzy

25 Kongres Rodzin Polonijnych online, „Opoka news” 21.11.2020, <https://opoka.news/kongres-rodzin-polonijnych>.

26 Kongres Rodzin Polonijnych online, „Opoka news” 21.11.2020, <https://opoka.news/kongres-rodzin-polonijnych>.

27 Kongres Rodzin Polonijnych online, „Opoka news” 08.01.2021.

28 Kongres Rodzin Polonijnych online, „Opoka news” 02.10.2021.

księża – w każdym kraju/rejonie, operatorzy medialni i techniczni. Motywacją przewodnią powołanej rady są słowa Jana Pawła II: „zachować rodzinę od niebezpieczeństw współczesnego świata to wielkie zadanie całego Kościoła, to wielkie zadanie duszpasterstwa polonijnego, to wielkie zadanie całej Polonii i każdego rodaka”²⁹. Trzeba wzmacniać tożsamość narodową Polaków na emigracji, ponieważ nie wolno zapominać, kim się jest i gdzie są nasze korzenie. Konieczne są poczucie i przynależność do wspólnoty, niezależnie od tego, gdzie są nasze domy i miejsca pracy³⁰. Również papież Franciszek w orędziu na Światowy Dzień Migranta w 2020 roku głosił, aby rodzinie służyć, promować ją, współpracować z nią, rozwijać ją i jej towarzyszyć³¹.

Głównymi celami pracy Polonijnej Rady Rodziny są informacja i edukacja z zakresu życia w małżeństwie i rodzinie; formacja duszpasterzy i małżonków; integracja i współpraca zarówno w ramach Polonii, jak i z Kościołami lokalnymi; inicjacja działań służących przygotowaniu do życia w małżeństwie, towarzyszeniu małżonkom i rodzinom oraz wychowaniu dzieci i koordynacja wymienionych działań. Na poziomie teoretycznym i praktycznym Polonijna Rada Rodziny ma szansę być realną pomocą w prowadzeniu i koordynowaniu duszpasterstwa rodzin w środowiskach polonijnych w Europie.

Na koniec należy dodać, że w ramach prowadzonej służby na rzecz rodzin polonijnych cyklicznie ukazują się pomoce naukowe w postaci następujących publikacji: *Poradnictwo rodzinne. Program szkoleniowy dla Ośrodków Polonijnych; W stronę rodziny. Rozmowy, które leczą; Poradnictwo rodzinne w teorii i praktyce: Budowanie więzi w małżeństwie i rodzinie a emigracja. Teoria i praktyka; Podstawy poradnictwa psychologicznego; Rodzina polonijna w budowaniu cywilizacji miłości. Teoria i praktyka; Poradnictwo rodzinne na emigracji. Teoria i praktyka.*

Inicjatywy podejmowane, aby wspierać, otaczać troską rodziny polonijne, a nade wszystko towarzyszyć im w ich drodze na emigracji, niejednokrotnie bardzo trudnej i wyboistej drodze, jest celem i motywacją po podejmowanych działaniach przez członków Polonijnej Rady Rodziny i wszystkich doradców rodzinnych przygotowanych merytorycznie i praktycznie do posługi rodzinom emigracyjnym.

29 Przemówienie do Polaków w Kanadzie, Toronto 1984, s. 44.

30 Jan Paweł II, *Przemówienie podczas audiencji dla uczestników rzymskiego spotkania „Kraj – Emigracja”*, Watykan 29.10.1990, s. 17.

31 Jan Paweł II, *Orędzie Ojca Świętego na 106. Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy*, 2020.

5. FAMILIARIS – HOLISTYCZNA FORMA WSPARCIA RODZINY W NIEMCZECH

Duszpasterstwo prorodzinne od zawsze znajdowało się w centrum pastoralnych priorytetów duszpasterstwa emigracyjnego. Owocem posiedzenia Polskiej Rady Duszpasterskiej Europy Zachodniej w dniach 27–29 września 2019 w Zakopanem oraz Międzynarodowego Kongresu Rodzin Polonijnych 26–27 października 2019 w La Ferté-sous-Jouarre było stworzenie struktur poradni rodzinnych w warunkach emigracyjnych oraz podniesienie jakości duszpasterstwa polonijnego.

W listopadzie 2019 powołano do istnienia Poradnię Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech Familiaris³². Sama nazwa poradni nawiązuje do posynodalnej adhortacji papieża Jana Pawła II *Familiaris consortio*, o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym, wydanej 22 listopada 1981. Familiaris jest dziełem na 100-lecie urodzin Karola Wojtyły i 40-lecie wspomnianego dokumentu, w którym pisał, że przyszłość ludzkości idzie poprzez rodzinę! Jest zatem rzeczą nieodzowną i naglącą, aby każdy człowiek dobrej woli zaangażował się w sprawę ratowania i popierania wartości i potrzeb rodziny³³. Poradnia Familiaris jest bardzo realną i konkretną odpowiedzią na słowa Jana Pawła i realizacją postulatów Polskiej Rady Duszpasterskiej Europy Zachodniej z roku 2019 na miarę możliwości lokalnych.

W myśl Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, że „rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”³⁴, mając na uwadze dobro i promocję rodziny polonijnej, powołana poradnia Familiaris koordynuje pracę doradców rodzinnych w 40 lokalnych (przyparafialnych) poradniach na terenie Niemiec.

Celem działalności Familiaris jest umacnianie w ludziach zdolności do rozwiązywania problemów i radzenia sobie z nimi, kontaktowanie ludzi z instytucjami, które mogą zapewnić im środki pomocowe, udzielenie pomocy dotyczącej samorealizacji jednostki, prowadzenie doradztwa przedmałżeńskiego i małżeńskiego, socjalnego, terapeutycznego, psychologicznego, medycznego, mediacji i doradztwa kryzysowego, sprzyjanie efektywnemu i humanitarnemu działaniu instytucji wsparcia społecznego, jako współpracy międzyinstytucjonalnej. Poradnia uwzględnia uwarunkowania ponadnarodowe i międzywyznaniowe.

32 Założycielami Familiaris są mgr Katarzyna A. Białecka-Urbańska, ks. mgr T. Drożyński oraz ks. dr hab. Józef Młyński, profesor UKSW w Warszawie i UP w Kraków, pełniący funkcję koordynatora naukowego.

33 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, nr 87.

34 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., art. 18.

Uwzględniając etniczne różnice wspólnot polskojęzycznych, poradnia wychodzi naprzeciw zainteresowanym, posługując się językiem polskim lub językiem niemieckim.

Projekt poradni Familiaris od samego początku realizowany jest według kryteriów SMART: S – specyficzny, M – mierzalny, A – akceptowalny, R – realny, T – terminowy. Takie podejście warunkuje skuteczność, rzetelność i efektywność realizacji wyznaczonych celów.

Fuzja dwóch metod: metody małych kroków wg idei Kaizen³⁵ opartej na ciągłym usprawnianiu, zmienianiu i systematyzowaniu programów i procesów, tak by ciągle się doskonalić³⁶, i metody SMART we wszystkich podejmowanych inicjatywach i w szerokim zakresie działalności daje poczucie komfortu, obiektywności i przejrzystości pracy. Jasno określone i zdefiniowane zadania i cele na podstawie realnego i czasowo określonego zarysu konsekwentnie dały podstawę stworzenia struktur poradnictwa na emigracji realizowanego na miarę możliwości lokalnych.

W słuszności myśli Jana Pawła II o roli świeckich w budowaniu i jedności cywilizacji miłości, który pisał, że wiele pomóc mogą rodzinom ci specjaliści świeccy (lekarze, prawnicy, psychologowie, pracownicy społeczni, doradcy itp.), którzy czy to indywidualnie, czy w różnych stowarzyszeniach lub akcjach służą im poprzez naświetlanie spraw, radę, wskazywanie kierunku, oparcie³⁷, stworzona została od podstaw nowa struktura duszpasterstwa małżeństw emigracyjnych z koordynatorem duchownym i koordynatorami świeckim. Takie podejście daje możliwość efektywnego i świadomego rozwoju, a także swoistego rodzaju ewaluację, których zamierzonym efektem powinny być: określenie wartości ewaluowanego działania, przedstawienie rekomendacji służących dalszym zmianom, umiejętność kooperacji zdobyta dzięki doświadczeniu w interakcyjnym procesie ewaluacyjnym³⁸.

Powołani koordynatorzy pełnią swoją funkcję w wymiarze nie tylko lokalnym, lecz także krajowym. Celem podejmowanej pracy na rzecz rodziny emigracyjnej jest ukazywanie radości z podejmowanych działań duszpasterskich

35 A. Sąpór, *Kaizen – filozofia ciągłego udoskonalania organizacji*, „Organizacja i Kierowanie” 2004, nr 4, s. 91–101.

36 I. Gabrylewicz, P. Gawłowicz, J. Sadłowska-Wrzesińska, *Kaizen jako skuteczna metoda wspomagająca efektywne zarządzanie przedsiębiorstwem*, 2015.

37 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, nr 75.

38 Por. S. Jaskuła, *Ewaluacja versus akredytacja – dwa światy w jednej przestrzeni*, [w:] B. Niemierko, M. K. Szmigiel (red.), *Ewaluacja w edukacji: koncepcje, metody, perspektywy*, Grupa Tomami, Kraków 2011, s. 2–6.

skierowanych do dzieci, młodzieży, narzeczonych, małżeństw i rodzin, singli czy seniorów. Zasadą nadrzędną poradni Familiaris, która skupia specjalistów w jasno określonym zakresie, jest fachowa, rzetelna i holistyczna pomoc drugiemu człowiekowi.

Spoglądając na logo Familiaris³⁹, można uznać, że przesłanie jest kompaktowe – drzewo: symbol życia, liście: miłość, pień: małżeństwo jako komunია osób – podstawa rodziny, konar – przenikanie się odmiennych przestrzeni osób, korzeń: wspólna stabilność, para: symbol małżeństwa, krzyż: symbol wiary, okrąg: emigracja. Reasumując, postawa Familiaris to uczestniczenie we wzrastaniu w miłości małżeńskiej będącej podstawą stabilnej w wierze rodziny przebywającej na emigracji.

U podstawy pracy nad budowaniem jednolitej struktury doradczo-pomocowej zarówno w ujęciu centralnym, jak i lokalnym, stała się wizja podejścia synergetycznego zaczerpnięta z książki *Synergetik in der Psychologie*⁴⁰, w której autorzy Hermann Haken, Günter Schiepek zaproponowali na podstawie wiedzy teoretycznej i wyników licznych badań empirycznych kompleksową prezentację synergii, czyli nauki o złożonych systemach samoorganizujących się⁴¹. Zintegrowane spojrzenie na najnowsze odkrycia naukowe z neuronauki i psychologii, z szerokim zakresem podstawowych funkcji psychologicznych, takich jak zdolności motoryczne i percepcja, pamięć, procesy decyzyjne, osobowość i jaźń, psychoneuroimmunologia, psychoterapia, interakcje dynamiczne i grupowe, zarządzanie i rozwój organizacyjny oraz kwestie filozoficzne i problemy nauki czy epistemologii, daje szeroki zakres patrzenia na tematykę kompleksowego i holistycznego spojrzenia na człowieka, szczególnie przebywającego na emigracji. Synergiczność podejmowanych działań warunkuje efekt organizacyjny, a wspólne działanie daje większe i nowe efekty. Działania i aktywności uzupełniają się przez kooperację (współpracę) i synchronizację.

W celu usystematyzowania i zdefiniowania zakresu aktywności opracowano strukturę według parametru specjalizacji i według parametru odbiorcy, a efekt zorganizowanej pracy zespołowej jest większy niż suma efektów działań indywidualnych. Otrzymany efekt organizacyjny powstał w wyniku synergii i jest przeciętną nadwyżką korzyści przypadającą na członka zespołu współdziałającego z pozostałymi osobami, w porównaniu z korzyścią możliwą

39 Projekt pana T. Karawajczyka dla stowarzyszenia Familiaris, 2020.

40 H. Haken, G. Schiepek, *Synergetik in der Psychologie. Selbstorganisation*, 2006.

41 H. Haken, G. Schiepek, *Synergetik in der Psychologie. Selbstorganisation verstehen und gestalten*, Hogrefe, Göttingen Systeme 2005, s. 274–279.

do osiągnięcia w działaniu indywidualnym. Na tej podstawie powstało zrzeszenie koordynatorów wszystkich sektorów tematycznych – TEAM poradni Familiaris. Jest to grupa osób, kompetentnych specjalistów, ludzi z wielkim sercem i dużą wrażliwością na potrzeby innych, zaangażowanych w temat poradnictwa rodzinnego, podejmujących swoje działania, mając na uwadze dobro rodziny polonijnej. Synergia pracy zespołowej zespołu Familiaris uwarunkowała efekt większy niż suma poszczególnych oddzielnych działań, a w konsekwencji umożliwiła stworzenie struktury poradnictwa na emigracji z jednostką centralną (koordynacyjną) i jednostką lokalną (doradczo-pomocową).

Powołana do istnienia poradnia Familiaris to poradnia rodzinna na emigracji, działająca wielopoziomowo i integralnie, centralnie i lokalnie. Ze względów tematycznych i strukturalnych Familiaris jest grupą usystematyzowanych specjalistycznych poradni z określonym koordynatorem (specjalistą). W jej skład wchodzi: poradnia socjalna, poradnia radcy prawnego, poradnia terapeutyczno-psychologiczna, poradnia lekarska, poradnia rozpoznawania płodności, poradnia wychowawcza, poradnia szkoleniowa, po „Stracie”, a także poradnie sferyczne, skierowane do określonych grup społecznych, takie jak: poradnia dla singli, poradnia dla narzeczonych, poradnia małżeńska, poradnia dla seniorów, dla przyszłych rodziców⁴². Priorytetowymi założeniami i celami aktywności Familiaris są: personalistyczna koncepcja człowieka, chrześcijański system wartości, zdrowy eklektyzm metod, wolontariat i bezpłatność usług. Poradnia zapewnia pomoc osobom poszukującym wsparcia, rozmowy, porady. Wspieramy osoby starsze i samotne, uczymy narzeczonych, pomagamy małżeństwom, chronimy młodzież i dzieci. Hasłem motywacyjnym jest ogólna i szeroko rozumiana wspólnota, ponieważ razem łatwiej zobaczyć światełko w tunelu, razem lepiej przeżywać radości i smutki, razem mądrzej idziemy przez życie. Projekty i wszelka działalność są swoistego rodzaju procesem tworzenia Familiaris, czyli wspólnoty w ścisłym rozumieniu wspólnoty słuchania i towarzyszenia, słowa i formacji duchowej, wyobraźni miłosierdzia, inkulturacji i diakonii kultury, zaangażowania i sensu. W realizacji tworzenia i budowania marki Familiaris od samego początku kwestią priorytetową i głównymi założeniami są wysoka jakość, dostępność i konkretyzm.

Realizując powyższe założenia, Familiaris wykorzystuje metody sprawdzone, efektywne i skoncentrowane na rozwiązaniach. Na podstawie propozycji Steve’a de Shazera oraz Insoo Kim Berg – TSR – terapii skoncentrowanej

42 Zakres specjalizacji stowarzyszenia Familiaris, 2021.

na rozwiązaniach⁴³ doradcy Familiaris korzystają z jasnych zasad metody w stawianiu diagnozy, a w procesie doradczym skupiają się na osiągnięciu określonego celu, proponują rozwiązania, towarzyszą w sytuacji trudnej, nie analizują problemu czy deficytów – przedmiotem zainteresowania nie jest więc przeszłość, ale raczej teraźniejszość i przyszłość⁴⁴. Zasadą jest: „Jeśli coś działa, rób tego więcej; jeśli coś nie działa, rób coś innego; jeśli coś się nie zepsuło – nie naprawiaj tego”.

W swojej działalności Familiaris koncentruje się na zasobach klienta i jego mocnych stronach, uwzględniając jednak pewne deficyty i zaburzenia. Efektem jest holistyczna pomoc w celu usamodzielnienia klienta. W stworzonej przestrzeni Familiaris jest miejsce na szerokie spektrum aktywności: realną i konkretną pomoc potrzebującym (pomagamy, nie tylko mówimy o pomocy), formację i towarzyszenie poszukującym swojej drogi, szkolenie i doksztalcanie, tworzenie wspólnoty bycia i sensu, wzrastanie w wierze chrześcijańskiej. Strukturalnie, organizacyjnie i komunikacyjnie Familiaris działa w systemie dwóch wzajemnie przenikających się przestrzeni: struktura – lokalnej (*local*) i globalnej (*global*), organizacja – zbilansowanej spontaniczności (*fastslow*) i równowagi chmury (*cloud balance*), komunikacja – wewnętrznej (*intern*) i zewnętrznej (*extern*). W realizowanych projektach Familiaris podejmuje nowe inicjatywy w trosce o rodziny, szczególnie w trudnym czasie pandemii koronawirusa i trwającego *lockdownu*. Ta nowego rodzaju propozycja towarzyszenia człowiekowi jest bardzo potrzebna w aktualnej sytuacji „zamkniętych domów”. Inicjatywy podejmowane i realizowane przez Familiaris poświęcone są całkowicie problematyce rodziny, małżeństwa, odkrywania własnego powołania, szukania wsparcia oraz towarzyszenia, o które prosi papież Franciszek⁴⁵.

Od roku 2021 poradnia Familiaris funkcjonuje jako stowarzyszenie użyteczności publicznej z siedzibą we Freiburgu. Uregulowania prawne i administracyjne poradni dało podstawę budowania trwałego i stabilnego poradnictwa na emigracji, co otwiera wiele nowych możliwości rozwoju, w dalszej konsekwencji ewaluacji poradnictwa. Cele i ich realizacja są bezpośrednio zależne od możliwości społecznych, w jakich projekty Familiaris są realizowane, i adekwatne do nich. Jak mówi znane chińskie przysłowie, „Każda podróż zaczyna się od pierwszego kroku” – tak też jest w przypadku Familiaris. Podsumowując przeciwności wewnętrzne i zewnętrzne w drodze do działania i rozwoju projektu

43 S. Shazer, I. K. Berg, *Kurzzeittherapie – Von Problemen zu Lösungen*, Düsseldorf 1998.

44 E. Majchrowska, J. Alarcon, *Terapia skoncentrowana na rozwiązaniach*, Warszawa 2009.

45 Franciszek, Adhortacja *Amoris laetitia*.

Familiaris, z jakimi trzeba było się zmierzyć, należy uwzględnić niezmienny faktor emigracji. Jednak wiara, upór i kompetencje ludzi współtworzących to działa sprawiają, że co niemożliwe i nierealne, staje się rzeczywistością. Uwzględniając synergiczne podejście i kierując się w realizacjach kryteriami SMART, większość problemów udało się rozwiązać, zniwelować bądź znaleźć strategię rozwoju, uwzględniając czynnik bariery.

Z precyzją i zrównoważoną strategią udało się znaleźć zbilansowane rozwiązanie problemów strukturalnych, takich jak brak struktur i wzorców/schematów, brak odgórnej regulacji poradnictwa na emigracji; problemów organizacyjnych, takich jak brak wspólnej odpowiedzialności i celowości podejmowanych działań, brak planu działania i konkretnych etapów ich realizacji w określonym czasie; problemów w komunikacji *intern* i *extern*, problemów jednorodnej wizji i rozwoju i odmiennych zdań co do samej podstawy prawnej poradni, braku ogólnej współpracy (wielu mówi, niewielu podejmuje działanie), krytyk („po co to komu?”, „z tego będą same kłopoty”); problemów finansowych, takich jak brak środków pieniężnych, brak możliwości finansowania; problemów lokalowych, takich jak brak odpowiednich pomieszczeń, dostępność sal; a także problemów kadrowych, takich jak brak czasu koordynatorów, brak wysoko wykwalifikowanej zmotywowanej kadry doradców rodzinnych.

Stowarzyszenie Familiaris stwarza nowy horyzont rozwoju i daje możliwości skorzystania z pomocy i porady, umożliwia lepszą jakość życia, oferuje poczucie obecności i realnego wpływu na życie na emigracji, informuje i szkoli/doszkala, wspiera sytuacjach trudnych i kryzysowych, a także proponuje i angażuje osoby chętne do współtworzenia inicjatyw na rzecz dzieci, młodzieży, singli, narzeczonych, małżeństw, seniorów przebywających na migracji w trybie czasowych, sezonowym czy ciągłym.

Stowarzyszenie Familiaris przyjęło następującą strukturę wsparcia i pomocy polskiej rodzinie emigracyjnej:

- poradnia psychologiczno-terapeutyczna działająca na podstawie terapii skoncentrowanej na krótkich rozwiązaniach oraz terapii małżeństw zagrożonych kryzysem na podstawie modelu pięciu kroków;
- poradnia socjalna, w której doradcy pomagają na podstawie socjologii praktycznej, której celem jest identyfikowanie, zdiagnozowanie i proponowanie rozwiązań praktycznych w myśl etapów działań: zobacz, zdefiniuj, zdiagnozuj, analizuj, szukaj rozwiązania, usamodzielnij;
- poradnia dla seniorów, w której buduje się holistyczne podejście do starszego człowieka, wczesnej i późnej starości, czyli odpowiadając na pytanie – jak być dobrym domowym gerontologiem;

- poradnia lekarska, w której prowadzone są podstawowe konsultacje dotyczące stanu zdrowia, metod leczenia z udzielaniem wsparcia informacyjnego – gdzie, do kogo, jakiego lekarza specjalisty się zgłosić;
- poradnia wychowawcza ukierunkowana na udzielnie pomocy w zakresie problemów wychowawczych, buntu nastolatków, jak budować przyjaźnie i zaufanie;
- poradnia małżeńska wspierająca doradztwem w zakresie budowania więzi i miłości małżonków, właściwie budowanego dialogu i komunikacji, planowania i spędzania wolnego czasu, racjonalnej ekonomii małżeńskiej i rodzinnej, przewycięzania kryzysów.

Uwzględniając zasięg i zakres aktywności Familiaris, projekty realizują się obecnie w przestrzeni wirtualnej – online, z wykorzystaniem aplikacji takich jak WhatsApp czy Zoom. Podkreślić należy, że wszelkie wydarzenia online nie zastąpią wydarzeń *live*, jednak ze względów logistycznych i organizacyjnych tryb online został na stałe wpisany jako sposób komunikacji, realizacji projektów i aktywności Familiaris. Wykorzystując potencjał Internetu i propozycje dostępne online, obserwujemy wzrost świadomości, zaangażowanie i wspólny kierunek współpracy świeckich i duchownych w warunkach lokalnych i globalnych.

Najnowszą propozycją przestrzeni Familiaris, której premiera odbyła się w maju 2021, są warsztaty tematyczne reprezentowane jako efektywny i kompatybilny przekaz Familiaris. W podstawowej wersji to tematyczna komunikacja pomiędzy osobami zainteresowanymi (odbiorca–odbiorca) danym tematem z pomocą aplikacji Zoom. W rozszerzonej wersji to tematyczna komunikacja pomiędzy osobami zainteresowanymi tematem, przy czym jedna ze stron jest znawcą tematu (nadawca–odbiorcy). Różnorodność tematyczna, łatwy dostęp i rozplanowanie czasowe stwarzają możliwość zaproszenia do Cloud Familiaris osób zainteresowanych tematem (panel wykładowy) bądź chętnych, by wziąć udział w dyskusji na dany temat (panel dyskusyjny)⁴⁶.

Spektrum tematyczne warsztatów zaplanowanych na 2021 rok było bardzo szerokie i ciekawe, m.in.: „Jaki jestem dla innych, taka moja dola na starość? – geriatryka i gerontologia (zadania i różnice)”, „Alkoholizm chorobą braku miłości? – o co w tym wszystkim w zasadzie chodzi – problem uzależnienia i współuzależnienia”, „O językach miłości (5 języków miłości) – czyli sztuka wyrażania miłości w małżeństwie”, „«H&S» wir hören zu und verstehen uns”, „Reemigracja: sukces czy porażka? – blaski i cienie, trudy decyzji”, „Czym jest

46 Warsztaty tematyczne Familiaris, Poradnia Familiaris, 2021.

stwierdzenie nieważności małżeństwa w Kościele?”, „«Czystość» – co to takiego? Warsztaty dla młodzieży”, „Czułość jest najlepszym sposobem dotykania tego, co w nas kruche – o św. Józefie, Bogu i naszych relacjach”, „Ja choleryk biorę ciebie flegmatyczkę za żonę i ślubuję ci... czyli słów kilka o temperamentach”, „Ruchu Światło-Życie na emigracji – Międzynarodowe Centrum Ewangelizacji”, „«Marianum» Carlsberg”, „Szakal i żyrafa na emigracji – wzloty i upadki w «stadzie migracyjnym»”, „Biegła znajomość języków, czyli języki miłości podstawą dobrych relacji”, „Dialog jako droga duchowości w małżeństwie – spotkanie z dialogiem”, „Moje dziecko jest z innej planety! – jak rozpoznać temperament u dziecka”, „Sex, Drugs and Rock&Roll, my singel – oswojony, bezkompromisowy, zraniony – czyli single w związku «skalkulowanym»”, „Być niepowtarzalnym i niezauważonym – seniorzy i ich opieka”, „Świętość aktu małżeńskiego a poczucie wartości współmałżonków i ich zdrowie psychiczne”, „Mediacje drogą do pojednania”, „Jak kochać dziecko, żeby czuło się kochane? – dziecięce języki miłości”, „Jakie wszechświaty drzemią we mnie cicho – poznawanie i uświadamianie sobie zasobów osobistych”, „Od konfliktu do pomocy – pomoc małżonkom zagrożonym kryzysem według modelu «pięciu kroków» autorstwa ks. prof. W. Szewczyka”, „Jedno lustro to przeszłość, drugie to przyszłość, a oba są różnymi momentami terażniejszości – seniorzy i ich rzeczywistość”, „Jak powiedzieć dość – granice stawiane w relacjach”, „Krucjata Wyzwolenia Człowieka na emigracji – Międzynarodowe Centrum Ewangelizacji”, „«Marianum» Carlsberg”, „Język giętki i myśląca głowa – praca z emocjami w wyrażaniu siebie”, „W drodze do jedności – domowy kościół w małżeństwie”, „Kryzys – szansa na rozwój czy zagrożenie?”, „Katolicki temat tabu – antykoncepcja”, „AA – fakty, mity, terapia, towarzyszenie i wsparcie”, „«...żeby mnie polubili» – proste reguły bycia wśród ludzi”.

Stan, funkcjonowanie i struktura poradnictwa realizowanego przy Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech w obecnych uwarunkowaniach wydają się zadowolające. Koordynatorzy stowarzyszenia nie rezygnują z dalszego rozwoju i ewaluacji stworzonej w ostatnich miesiącach przestrzeni – Cloud Familiaris. Systematycznie zostają określone nowe cele i nowe potrzeby, a w dalszej konsekwencji poszukuje się nowych metod, narzędzi i systemów umożliwiających realizację nowych projektów. Celem Cloud Familiaris jest konkretna i wspólna realizacja poradnictwa i duszpasterstwa rodzin w duchu *Familiaris consortio*. Rekomendacji służących dalszym zmianom i rozwojowi w dobrym funkcjonowaniu poradni – stowarzyszenia Familiaris jest wiele i są definitywnie określone, jednak wykracza to poza zakres tematyczny niniejszego artykułu. Każda, nawet najlepsza teoria naukowa można budzić wątpliwości, może być

zakwestionowana, może ulec zmianie z upływem czasu, uwzględniając nowe faktory i okoliczności. Pozostają natomiast intuicja i inspiracja, które wyznaczają kierunek – kierunkiem doradców i koordynatorów zaangażowanych w rodzinę polską na emigracji w Niemczech jest *Familiaris*.

PODSUMOWANIE

„Przyszłość ludzkości idzie poprzez rodzinę! Jest zatem rzeczą nieodzowną i nagłą, aby każdy człowiek dobrej woli zaangażował się w sprawę ratowania i popierania wartości i potrzeb rodziny”⁴⁷, szczególnie gdy współczesna rodzina często jest zagubiona na areopagu swojej egzystencji, doświadczając kryzysów małżeńskich i rodzicielskich. W niniejszym artykule ukazano problemy i trudności rodzin polonijnych oraz formy poradnictwa rodzinnego oferowanego i realizowanego przez Polskie Misje Katolickie, by towarzyszyć, wspierać, pomagać. W ramach podejmowanych aktywności na rzecz służby rodzinie polonijnej na emigracji podejmowane były inicjatywy, jednak to w ostatnich trzech latach obserwuje się dynamiczną ewaluację, a świadomość otoczenia o celowości, aktualności i powadze tematyki rodzinnej staje się zauważalna. Budowanie struktur poradnictwa na emigracji to długi proces, który został zapoczątkowany. Konsekwencje podejmowanych obecnie decyzji będą widoczne za kilka lub kilkadziesiąt lat. Na wiele spraw, decyzji jako emigracja nie mamy wpływu i trzeba z wielką pokorą, ale i rozważą oraz cierpliwością podchodzić do poradnictwa i towarzyszenia drugiemu człowiekowi. Nie sami, nie ktoś, ale wspólnotowo budowana jest stabilna na miarę możliwości struktura wsparcia rodziny polonijnej. Wiele niepewności i niejasności jest w strukturach i organizacji Kościoła lokalnego, w którym wiara jest czymś oficjalnym. Kościół niemiecki jest w okresie przejściowym, okresie zmian i reform. Można się zastanawiać, jaki to będzie miało skutek dla misji zagranicznych. Duże znaczenie ma tutaj stanowisko władz kościelnych, strony polskiej, duszpasterzy, a także świeckich, ponieważ to, co dzieje się na naszych oczach, będzie miało nieodwracalne skutki w przyszłości. Dlatego tak ważne są zaangażowanie i odwaga duszpasterzy, którzy podejmą konkretne działanie na rzecz Polonii i rodziny polonijnej. Faktem jest, że jako goście w kraju emigracji nie mamy wielu praw i trudno jest oczekiwać, że władza decyzyjna będzie dostępna. Jednak konieczne

47 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 1981, nr 87.

jest zachowanie postawy gotowości na rzecz ochrony swojej rodziny i polskości, bez wykluczenia polskich rodzin oraz wykluczenia świadomości lokalnej.

Bezpieczeństwo rodziny to fundamentalne zadanie realizowane przez różne podmioty w Europie i na całym świecie. Stanowi istotne wyzwanie współczesności. Lokuje się w przestrzeni bezpieczeństwa społecznego, socjalnego (materialne i społeczne), zdrowotnego, psychologicznego. Realizacja celów jest możliwa jedynie dzięki różnorodnym narzędziom pomocowym, zarówno prawnym, jak i instytucjonalnym, szczególnie tam, gdzie tworzą się ryzyka socjalne, wychowawcze, małżeńskie i duchowe. Jedną z ofert wsparcia i bezpieczeństwa rodziny na emigracji jest Familiaris.

Postulatem wydaje się dynamiczne, ale też zrównoważone podejście do dalszych, szerszych przedsięwzięć ukierunkowanych na wsparcie rodzin emigracyjnych, które z różnych powodów zagubiły się w społecznych uwarunkowaniach „nowych ojczyzn”, tak aby ocalić je przed wykluczeniem we wszystkich obszarach ich egzystencji.

ABSTRAKT

Poradnictwo rodzinne na emigracji jest ważnym obszarem badań naukowych. Niewątpliwie emigracja polskich rodzin do innych krajów Unii Europejskiej stała się wyzwaniem dla samych emigrujących i krajów przyjmujących. Pierwszym wyzwaniem były podjęcie pracy, alokacja w miejscu zamieszkania, język obcy, zderzenie się z nową kulturą. Jeszcze innym wyzwaniem było podjęcie decyzji na temat edukacji dzieci. Wiele rodzin emigracyjnych sprostało tym wyzwaniom. Inne stanęły na rozdrożu, gubiąc się w nowym społecznym funkcjonowaniu. Wiele tych rodzin staje się rodzinami ryzyka, oczekując na kompetentną i profesjonalną pomoc. Bezpieczeństwo rodziny, niezależnie od jej zamieszkania, szczególnie rodzin ryzyka i nie tylko, stanowi współcześnie wielorakie wyzwania i wpływa na poziom jej dobrostanu i jakości życia.

Celem niniejszego artykułu jest deskrypcja problemów, trudności polskich rodzin na emigracji oraz ukazanie potrzeby ich wsparcia przez różne formy poradnictwa rodzinnego będącego elementem pomocy społecznej. W strukturze artykułu odwołano się do: eksploracji zjawiska emigracji polskiej do krajów UE, opisu wybranych problemów, trudności, wyzwań polskich rodzin na emigracji, Studium Poradnictwa Rodzinnego: „Pomagam sobie – pomagam innym”, ukazanie stowarzyszenia Familiaris jako holistycznej formy wsparcia rodziny polskiej w Niemczech.

Słowa kluczowe: rodzina, emigracja, wyzwania, poradnictwo, wsparcie, bezpieczeństwo, Familiaris

BIBLIOGRAFIA

- Bilon A., Kargul J., *Społeczno-kulturowe konteksty definiowania roli doradcy*, „Socio-Cultural Contexts for Defining the Role of Counsellors. Studia Poradownicze/ Journal of Counsellogy” 2012, nr 1.
- Franciszek, *Adhortacja Amoris laetitia*, 2016.
- Gabryelewicz I., Gawłowicz P., Sadłowska-Wrzesińska J., *Kaizen jako skuteczna metoda wspomagająca efektywne zarządzanie przedsiębiorstwem*, 2015.
- Gizicka D., Gorbaniuk J., Szyszka M., *Rodzina w sytuacji rozłąki migracyjnej*, Lublin 2010.
- Haken H., Schiepek G., *Synergetik in der Psychologie. Selbstorganisation*, 2006.
- Haken H., Schiepek G., *Synergetik in der Psychologie. Selbstorganisation verstehen und gestalten*, Hogrefe, Göttingen Systeme, 2005.
- Hartry F., *The Deflationary Conception of Truth*, [w:] G. MacDonald, C. Wright (red.), *Fact, Science and Value*, Oxford 1986.
- Horwich P., *Meaning*, Oxford, 1998.
- Horwich P., *Truth*, Oxford, 1990.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Familiaris consortio*, Wrocław 2000.
- Jaskuła S., *Ewaluacja versus akredytacja – dwa światy w jednej przestrzeni*, [w:] B. Niemierko, M. K. Szmigiel (red.), *Ewaluacja w edukacji: koncepcje, metody, perspektywy*, Grupa Tomami, Kraków 2011.
- Kawczyńska-Butrym Z., Kruk M., *Wsparcie społeczne dla rodzin migracyjnych w Polsce. Rodzina wobec wyzwań współczesności*, I. Taranowicz, S. Grotowska (red.), Wrocław 2015.
- Kołczek B., *Migracje zagraniczne a polityka rodzinna*, „Polityka Społeczna” 2008, nr 11–12.
- Lash S., *Refleksyjność i jej sobowtóry: struktura, estetyka, wspólnota*, [w:] U. Beck, A. Giddens, S. Lash, *Modernizacja refleksyjna. Polityka, tradycja i estetyka w porządku społecznym nowoczesności*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Majchrowska E., Alarcon J., *Terapia skoncentrowana na rozwiązaniach*, 2009.
- Miłaszewicz D., Siedlikowski R., *Zmiany demograficzne i procesy migracyjne oraz ich oddziaływanie na rynku pracy*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2016, nr 276.

- Młyński J., *Praca socjalna w bezpieczeństwie społecznym. Myśleć-widzieć-działać*, Kraków 2021.
- Młyński J., Szewczyk W., *Rodzina wobec dylematów migracji zarobkowej. Badania i analizy*, Warszawa 2012.
- Plewko J., *Obraz polskiej rodziny migracyjnej o potrzebie badań nad poakcesyjnymi migracjami polskich rodzin*. „Roczniki Nauk Społecznych” 2016, nr 2.
- Quine W. V. O., *Na tropach prawdy*, Warszawa 1997.
- Radziwinowiczówna A., Rosińska A., Kloc-Nowak W., *Ethnomorality of Care: Migrants and their Aging Parents*, London and New York 2018.
- Sapór A., *Kaizen – filozofia ciągłego udoskonalania organizacji*, „Organizacja i Kierowanie” 2004, nr 4.
- Shazer S., Berg I. K., *Kurzzeittherapie – Von Problemen zu Lösungen*, Düsseldorf 1998.
- Szewczyk W., Młyński J., Zięba E., *Rozmowy, które leczą*, Tarnów 2017.
- Szewczyk W., Okła W., *Podstawy poradnictwa psychologicznego*, 2016.
- Szewczyk W., *Poradnictwo rodzinne. Program szkoleniowy dla ośrodków polonijnych*, Hannover-Tarnów, 2011.
- Trębski K., *Counseling ai tempi del coronavirus*, Berlin 2020.
- Trębski K., *Sprevádzanie (counseling) a vybrané aspekty starostlivosti o seniorov a ľudí dlhodobo chorých*, Trnava 2021.
- Dane udostępnione przez Sekretariat Niemieckiej Konferencji Biskupów, Presse-meldung 26.06.2020, nr 106.
- Główny Urząd Statystyczny GUS 2020, Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2018; A. Kubisiak z Polskiego Instytutu Ekonomicznego.
- Orędzie ojca świętego na 106. Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy, 2020.
- Warsztaty tematyczne Familiaris, Poradnia Familiaris, 2021.